

Småskaligt kustnära fiske i Bohuslän

– en intervjustudie

Foto: Fiskarföreningen Norden, Erland Lundqvist, Karin Björk, Kustbevakningen Strömstad.
Form: WK Design, 2013.

Innehåll

Förord	4
Bakgrund och studiens genomförande	5
Sammanfattning	6
1 Ett småskaligt kustnära fiske	8
1.1 Fiskets bedrivande	9
1.2 Typ av fiske	9
1.3 Företagsform och ekonomi	11
1.4 Definition av småskaligt kustnära fiske	13
2 Tillgång till fiskeresursen och kvoter	15
2.1 Status per fiske	16
2.1.1 Kräfta	16
2.1.2 Räka	16
2.1.3 Torsk och annan vitfisk	17
2.1.4 Pelagiskt fiske – Kustkvoten	18
2.1.5 Hummer- och krabbfiske	18
3 Hot och utmaningar	19
3.1 Vikande lönsamhet	19
3.2 Regelverket	21
3.2.1 Utkastförbudet	22
3.2.2 Överlåtbara fiskenyttjanderätter	23
3.2.3 Kontrollsystemet	25
3.3 Rekrytering	26
3.4 Säl och skarv	27
3.5 Konkurrens mellan fisken	27
4 Efterfrågan och försäljning	29
4.1 Infrastruktur	29
4.2 Försäljningsvägar	30
4.3 Förädling	32
4.4 Efterfrågan på lokalt fiskad och godkänd råvara	33
4.5 Varumärken och certifiering	34
4.6 Lokala varumärken	35
4.7 Marine Stewardship Council	36
5 Framtidsutsikter	37
5.1 Investeringsvilja	37
5.2 Fiskets image	
5.3 Egenvärde	
5.4 Så kan fisket utvecklas	42
5.4.1 Fiskare om utveckling	
5.4.2 Grossister, detaljister med flera om utveckling	45
6 Reflektion	46
7 Möjliga utvecklingsområden	48
8 Frågebatteri	49

Förord

Hur ser det kustnära fisket i Bohuslän ut och hur upplever dess utövare sin situation? Dessa två frågor var utgångspunkten i den ansökan som föreningen Fiskeområde Bohuslän lämnade in till FO-grupperna för Fiskeområde Norra Bohuslän och Fiskeområde Södra Bohuslän.

Det kustnära fisket står ofta i centrum när fiskets framtid diskuteras. För att ge bättre förutsättningar för samtalet vill Fiskeområdet bidra med en beskrivning av näringens förutsättningar och ge en bild av dagens utmaningar och möjligheter utifrån näringens eget perspektiv.

Kartläggningen har gjorts med ett journalistiskt arbetssätt genom intervjuer med ett urval fiskare (cirka 30 st). Intervjuer har även gjorts med ett tiotal andra för näringen relevanta aktörer.

Det journalistiska arbetssättet är valt för att ge fiskarnas bild av sin situation. Det innebär att beskrivningarna inte är representativa för alla fiskare, utan de ska läsas som en ögonblicksbild av den intervjuade fiskarens situation.

Med denna rapport lägger Fiskeområde Bohuslän fram en del i beskrivningen av kustfiskets situation. Det finns stor entusiasm hos fiskarna. Det finns en framtidstro samtidigt som det finns en stor oro. Vi hoppas att denna rapport kan bidra till att det kustnära fiskets frågor blir belysta och behandlade på ett sätt som gör att även denna del av fiskerinäringen kommer att utvecklas på ett positivt sätt.

För intervjuer och produktion av rapporten svarar Maria Kvarnbäck, statsvetare och skribent med bas i Strömstad samt Martina Johansson, kulturgeograf, Göteborg.

*Björn Lindblad,
verksamhetsledare,
Fiskeområde Bohuslän*

Bakgrund och studiens genomförande

Denna rapport baseras på djupintervjuer med ett 30-tal fiskare från norra och södra Bohuslän. Studien syftar till att ge en beskrivning av situationen för småskaligt fiske i Bohuslän utifrån näringens perspektiv. I studien ingår även intervjuer med ett tiotal representanter för grossister och detaljister, krögare, beredningsindustri och besöksnäring. Syftet med de senare intervjuerna är att ge en bild av hur efterfrågan på lokalt fiskad råvara ser ut samt hur marknaden anser att kustfisket kan utvecklas.

Studien har gjorts med kvalitativ metod och kan sägas ta ett ”stickprov” på situationen för det småskaliga kustnära fisket i Bohuslän. Intervjuerna är till största delen utförda via telefon. Samtliga tillfrågade har lovats anonymitet. Kommentarer/svar från informanterna återges med kursiv text. De längre utdragen ska läsas som sammandrag/referat av svar på ställda frågor. Frågebatteriet finns redovisat i sin helhet i rapportens slut.

Om urval och underlag

Urvalet av tillfrågade utgår från en lista med knappt 420 yrkesfiskare registrerade för fiske på fartyg kortare än 14 meter. Förteckningen över fiskare är ett utdrag ur Hav- och vattenmyndighetens (HaV:s) förteckning över fiskare med licens för yrkesfiske i Bohuslän. Fiskeriverkets rapport från 2010 om småskaligt fiske har använts som ett faktaunderlag för redovisningen.¹ Uppgifter om det kommande EU-gemensamma regelverket för fisket (GFP) kommer från fiskarna själva och/eller från uppgifter via HaV.

Urvalet har gjorts för att få fatt i informanter med geografisk spridning i hela Bohuslän samt för att belysa situationen inom de fisken som i traditionell mening klassas som småskaligt kustnära fiske.² Till övervägande del (cirka 80 procent) är urvalet helt slumpmässigt. För att hitta fiskare/informanter som representerar samtliga avsedda fisken har ett ”snöbollsurval” använts till en mindre del. Två ej längre aktiva fiskare med god kunskap om fiskarkåren tillfrågades för att hitta representativa informanter. Ett fåtal kontakter har också fått via fiskare som inte själva har velat delta, men som i stället tipsat om för studien möjliga kollegor. Den i listan enda aktiva kvinnliga yrkesfiskaren har inkluderats via ett aktivt val. De fisken som belyses är sill- och skarpsillfiske (småskaligt), kräftfiske (med bur och trål), räkfiske (småskaligt), hummerfiske, krabbfiske samt annat fiske med passiva redskap.

Två informanter visade sig fiska på fartyg som är längre än vad urvalet anger. Ytterligare två kombinerar sitt fiske på sitt mindre fartyg med fiske på ett större fartyg. Dessa har inkluderats dels därför att även de bidrar med perspektiv på definitionen av småskaligt kustfiske, dels för att de båda utvecklat sin försäljning det senaste året.

I urvalet är två fiskare pensionärer (72 år), varav den ene överväger att avveckla fisket. Denne redovisar av naturliga skäl inga utvecklingsambitioner.

1. Småskaligt kustfiske. Regeringsuppdrag att beskriva det småskaliga kustnära fisket i Sverige samt föreslå hur detta fiske kan förstärkas. Fiskeriverket 2010

2. Fisken kategoriseras av Hav- och Vattenmyndigheten i segment. Seg. 1 Kustsegmentet - fartyg vars längd är mindre än 12 meter och som bedriver fiske med passiva redskap. Seg. 2 Räksegmentet - fartyg som bedriver trålfiske efter räka. Seg. 3 Pelagiska segmentet - fartyg som bedriver fiske med trål eller vad efter sill, skarpsill och makrill. Seg. 4 Demersala segmentet - fiskefartyg som bedriver trålfiske efter torsk och havskräfta. Seg. 5 Garn, krok och laxfartyg - Fartyg vars längd är 12 meter eller mer och som bedriver fiske med enbart passiva redskap.

Sammanfattning

Det småskaliga och kustnära fisket svarar för en dominerande del av antalet sysselsatta inom fisket i Bohuslän. Drygt 400 av totalt cirka 520 licensierade yrkesfiskare fiskar på fartyg under 14 meter. Framtidsstro finns, samtliga tillfrågade fiskare (bortsett från en som snart går i pension) har ambitioner att fortsätta och/eller på olika sätt utveckla sitt fiske. Merparten av fiskarna planerar att investera i sitt företag. Men undersökningen visar samtidigt på en stor frustration och uppgivenhet. Det är mycket som har förändrats inom fisket under relativt kort tid. Reglerna har blivit både fler och mer omfattande i syfte att minska fiskeflottans kapacitet och säkra hållbara bestånd. Åsikter som *"De svälter ut oss."* *"Sverige vill inte ha något kustfiske"*, är vanligt förekommande. Inom burfiske efter kräfta tycks situationen vara mer stabil.

Flera fiskare gör bedömningen att övergången till en ny gemensam fiskeripolitik i EU 2014 (GFP) och det kommande systemet med överlåtbara fiskenyttjanderätter, blir avgörande för om deras företag kan bestå och utvecklas. En dominerande andel av fiskarna uttrycker stark oro för ett nytt system där fiske- och inkomstmöjligheterna fördelas genom individuella kvoter.

Oförutsägbarheten i regelverk med åtföljande osäkerhet för företagets ekonomi anföras av många fiskare som ett problem – kvoten kan fiskas upp, råvarupriserna fluktuerar, bränslepriset ökar och nya regler kan drastiskt förändra inkomstmöjligheterna. Byråkratin anses stelbent och krävande, många anser att det finns en okunskap hos politiker och tjänstemän när det gäller villkor och behov inom kustnära fiske.

Undersökningen antyder att det är möjligt att leva på ett småskaligt kustfiske, 60 procent av de tillfrågade anser att deras fiske är ekonomiskt bärande. Hur ekonomin ser ut framgent anges dock vara mycket ovisst. 2014 beskrivs av flertalet som "ett avgörande år". Lönsamheten tycks bäst inom skaldjursfisket. Fiskare som tidigare hade ål och pigghaj (numera fiskestopp) som del av fisket har haft svårt att hitta ersättningsfisken och visar dålig ekonomi. Fisken baserat på vitfisk har svårt att få ekonomin att bära på grund av låga kvoter och fortsatt begränsat antal fiskedagar. Förekomsten av torsk uppges ha blivit markant bättre.

Kustfisket är till stor del enmansföretagare, många lägger stor del av arbetstiden på fiske och på att sköta sina redskap och fartyg. Studien visar att en relativt stor andel, cirka 30 procent, av informanterna, har ambitioner om förädling och mer lönsam försäljning av sin produkt. Tid för att infria utvecklingsambitioner kring försäljning och förädling saknas dock som oftast. Dagens landningskontroll upplevs ofta som ett hinder för en mer offensiv försäljning och förädling. En tolkning av intervjuerna tyder på att kunskapen om myndigheters arbetssätt och stödvillkor är begränsad. Bland de som nyligen startat fiskförsäljning har ingen gjort det med stöd av medel för landsbygdsföretagande eller ur EU:s fiskefond. Flera informanter uppger att man har försökt, men att man har nekats stöd eller att hanteringen av saken har varit för krånglig. En fiskare som investerat och nyligen öppnat butik säger: *"Jag har intecknat båten istället."*

Tillfrågade grossister och detaljister ser i stor utsträckning positivt på det småskaliga fiskets möjligheter, givet att kvaliteten på det som landas fortsätter att vara god och att fiskarna ges tillgång till resursen. Flera detaljister anser att en levande fiskehamn är av stor vikt för deras försäljning. De småskaliga fiskarna själva lyfter fram att en levande fiskehamn är avgörande för att locka turister och för att kustsamhällena ska hållas levande. Som svar på frågan varför det småskaliga fisket ska gynnas svarar en fiskare: *”För att man ska kunna gå ner till bryggan och köpa sig ett kilo kräfta när man vill. Så vill iallafall jag ha det när jag blir gammal. Annars blir det ju bara ”Disneyland”.”*

Rapporten redovisar slutligen informanternas förslag till hur det småskaliga kustfisket kan utvecklas.

1. Ett småskaligt kustnära fiske

Undersökningen vill ge en bild av situationen för de fisken som i traditionell mening förknippas med ett småskaligt kustnära fiske; fiske efter sill, makrill, vitfisk, kräfta med bur och trål, nordhavsräka samt hummer och krabba. Fartygens längd liksom målart har varit urvalskriterier i studien. Dagliga landningar av fångsten i hemmahamn, det vill säga geografiskt bundet fiske, är synonymt för de flesta av fiskarna i studien.

Medelåldern för de tillfrågade i denna studie är 48 år.³ Merparten av de tillfrågade i denna kartläggning har börjat fiska tidigt, inte sällan har fartygen gått i arv. Att vara av "fiskarsläkt" är en vanlig bakgrund hos dagens fiskare.

Figur 1. Hemmahamn

Figuren visar hemmahamn för de fiskare som lämnat underlag till denna studie. Till en dominerande del representerar fiskarna ett geografiskt bundet fiske och landar sin fångst i hemmahamn i den egna kommunen.

1.1 Fiskets bedrivande

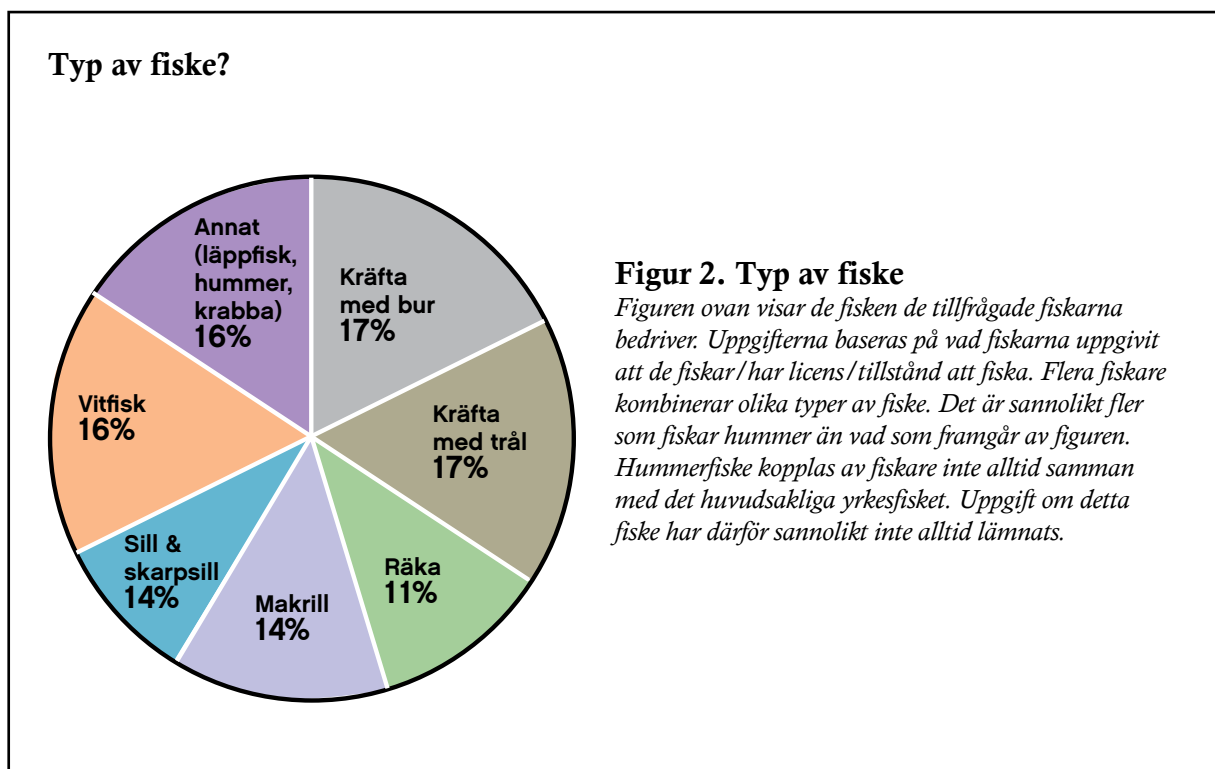
Fiskevattnen varierar för studiens fiskare – vissa fiskar enbart i hemtrakterna, andra fiskar över större områden. Tre informanter fiskar delar av året nära danska kusten. Vissa flyttar fartygen under vinterhalvåret till områden med bättre fiske och kör då bil mellan bostaden i Göteborg och vinterfiske i norra Bohuslän. Andra kombinerar sitt fiske med fiske på ett större fartyg. Den typen av kombinationer i fisket tycks mer vanligt i södra Bohuslän än i norra.

Samtliga tillfrågade (med ett undantag) landar största delen av sin fångst varje dag i en svensk hamn. Två informanter landar i Danmark (Hirtshals) under en mindre del av året, en landar nästan all sin fångst i Danmark. Övriga fiskare i studien landar uteslutande i en hemmahamn i hemkommunen.

En- och tvåmansfiske dominerar. En övervägande andel (95 procent) av informanterna i denna undersökning fiskar hela året på ett och samma fartyg (och landar sin fångst dagligen). Flere gör ett uppehåll i fisket under den kallaste perioden, december till februari.

1.2 Typ av fiske

Det är vanligt med ett kombinerat fiske där kräftburar, hummer och kräbbfiske kombineras med fiske efter sill och makrill (på kustkvoten). 20 av fiskarna i undersökningen fiskar kräfta med bur alternativt trål. Kräftan är för vissa den enda målarten, för andra är kräftan en del i ett blandfiske. Flera varvar bur- och trålfiske efter kräfta, det är även vanligt med ett kombinerat kräft- och räkfiske (trål).

Exempel på informanters fiskeår:

1. **Burfartyg 10,4 m.** Burfiske efter kräfta som bas. Makrill med garn i maj och ev ytterligare fiske under sommaren. Krabba sommartid. Hummer på hösten.
2. **Lysfartyg 11,99 m.** Burfiske efter kräfta januari till oktober. Sill och skarpsill oktober till december. Hummer på hösten.
3. **Garn- och burfartyg under 10 m.** Sill med garn vintertid, under våren torsk och krabba, makrill under vår och sommar. Under hösten hummer. Turistisk verksamhet under sommarhalvåret.
4. **Trålare 11,9 m.** Varvar räkfiske (40 %) under vårvintern med kräftfiske (60 %) från maj och framåt. Har två fiskdagar för fisk per år.
5. **Garn- och burfartyg, 11,9 m.** Torsk med garn utanför Hirtshals januari till april (landar i Danmark). Torsk och rödspätta i svenska vatten april till september. Kräfta från midsommar till hummerpremiären, därefter hummer.
6. **Trål- och burfartyg 9,9 m.** Fiske efter kräfta med trål under vintern. Burfiske från och med slutet av februari. Varvar bur- och trålfiske under sommaren.
7. **Lysfartyg 11 m.** Kräfta med bur februari till september. Hummer. Därefter sill och skarpsill med snörpvad.

Yrkesfiskare med licens på västkusten (Bohuslän och Halland)

År	Antal
2000	1107
2005	936
2008	886
2013	752

Fiske i Bohuslän

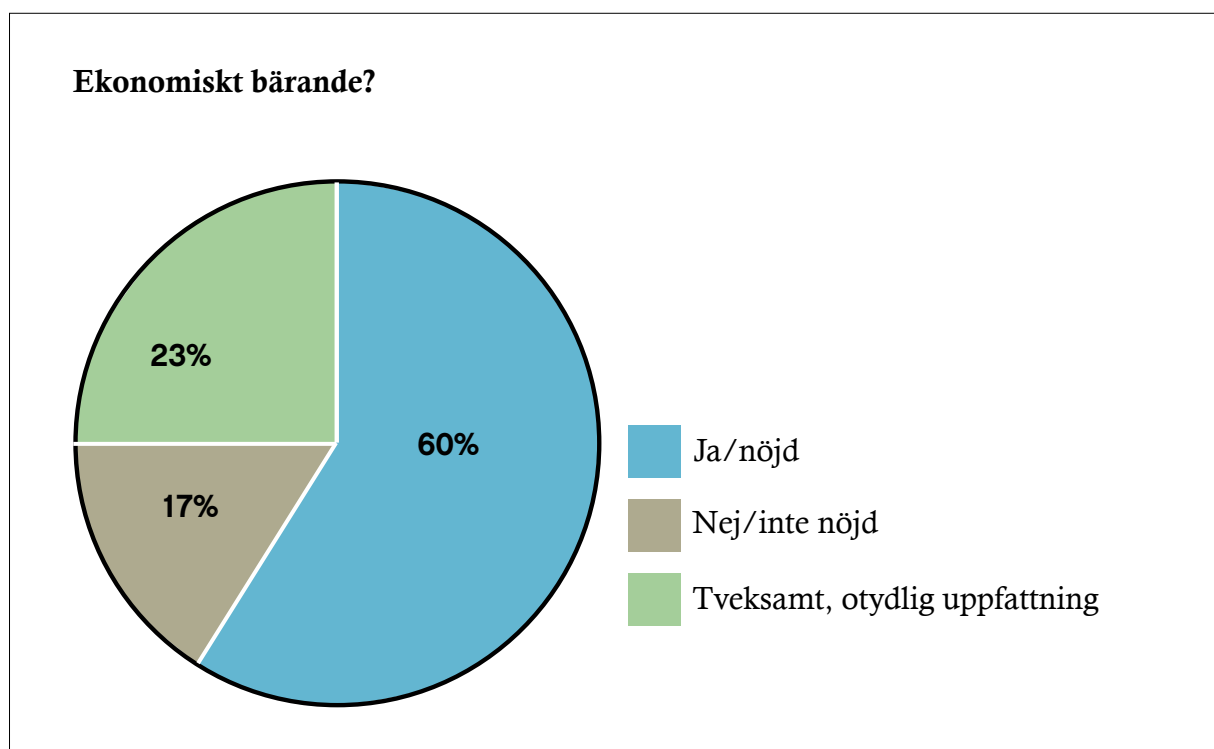
(mars 2013):

- Cirka 570 personer har yrkesfiskelicens i Bohuslän (mars 2013). 416 personer fiskar och/eller är registrerade som yrkesfiskare på fartyg kortare än 14 m.
- 635 personer har licens för yrkesfiske i VG-län. Av dessa är 61 insjöfiskare.
- Antalet registrerade fartyg: 480 (VG-län). År 2008 var den siffran 661

1.3 Företagsform och ekonomi

En dominerande andel av fiskeföretagarna i studien har företagsformen enskild firma. Även kommanditbolag och AB förekommer. En informant ingår i ett partsrederi.

Inkomsterna från fiske varierar med typ av fiske och fiskeansträngning. Utgifter/omkostnader och intäkter avgör det enskilda företags ekonomi. Uppgifter om företags omsättning visar på stora skillnader. Högst omsättning redovisas av en trålfiskare; 2 360 000 kronor (2012). Lägst omsättning redovisas av de som tidigare haft ål som målart, omsättningen är i dessa fall cirka 200 000 kr. Studien har ställt frågor om informanterna anser att fisket är ekonomiskt bärande. Svaren visar att en och samma omsättning har olika ekonomisk betydelse för olika fiskeföretagare. Svaren visar också att en dominerande andel av de tillfrågade anser att deras fiske är ekonomiskt bärande, se figur nedan.

Figur 3. Informanters åsikt om det egna fiskets ekonomiska bärkraft.

60 procent av de tillfrågade fiskarna uppger att det fiske man bedriver är ekonomiskt bärande. 17 procent anser inte att fisket är ekonomisk bärande medan 23 procent anser att det kunde varit bättre eller att de varken är nöjda eller missnöjda. Uppgifter om företags ekonomi visar på stora variationer i omsättning.

Ett företag med stora omkostnader är mer känsligt för förändringar i fiskemöjligheter än ett med mindre utgifter. Svaren på frågan om fiskets ekonomiska bärkraft visar att en intäkt som i ett fall försörjer två man inte är nog för att ge en skälig månadslön för en annan fiskare. Flera pekar på att lönen bara är en del av värdet att jobba som fiskare, yrket är en livsstil som de flesta uppskattar mycket.

Tillgång till flera fisken (ett kombinerat fiske) är enligt informanterna viktigt för en stabil ekonomi. Lönsamheten varierar per segment/per fiske där fiske efter kräfta för närvarande anses mest bärande. För *kräftfisket* rapporteras om ett bra fiske med bra priser under 2012 (gäller både bur- och trålfiske). Fiskare som tidigare hade *ål* eller *pigghaj* som del i fisket har svårigheter att hitta ersättningsfisken och har vikande lönsamhet. Fisket efter *vitfisk* är starkt begränsat och utgör i de flesta fall bara en mindre del av berörda informanternas inkomster. Ett tiotal fiskare baserar fisket helt eller delvis på fiske efter torsk, bleka och gråsej. Elva fiskare fiskar enbart med passiva redskap (bur, krok och garnfiske).

Flera av de fiskare som har angivit att de kan leva av sitt fiske betonar att det gäller nuläget. Hur ekonomin ser ut framgent är mycket ovisst. 2014 beskrivs ofta som "ett avgörande år".

Med mindre omkostnader kan firman gå runt med lägre omsättning. En tillfrågad burfiskare har möjlighet att ta lönsamheten mer med ro: "*Jag skulle kunna ha fler burar och fiska mer, men jag fiskar för att överleva – jag överlever inte för att fiska.*"

En trålfiskare (kräfta) är likaså förnöjsam med sin inkomst: "*Jag klarar mig på det jag fiskar. Det är inga höga löner i fisket, men allt beror ju på vad man sätter det i förhållande till. ... Man lever ju också på ett annat vis som fiskare.*"

1.4 Definitionen av småskaligt kustnära fiske

Studien har inte ställt frågor om definitionen av småskaligt kustnära fiske, däremot har flera informanter öppet reflekterat över frågan. Definitionen är viktig då det på flera sätt styr företagens fiskemöjligheter och stödmöjligheter. I EU:s förhandlingar inom strukturfonden för fiske definieras småskaligt kustnära fiske som fiske med passiva redskap från fartyg om max 12 meter.

EU:s medlemsländer har till viss del möjlighet att anpassa regelverket efter det fiske man vill ha i mer kustnära områden. Svenskt småskaligt kustnära fiske har hittills gynnats genom anpassning av trålgräns (inflyttningsområden), kustkvot för sill och makrill liksom lindrigare rapporteringskrav om fartygen är kortare än 10 m (EU-regel). Vilket trålfiske som ska betraktas som kustnära och småskaligt hör till de frågor som diskuterats flitigt de senaste åren. Fiskeriverket 2010:

”Det föreligger stora svårigheter i att avgränsa och tydligt definiera vad ett småskaligt trålfiske⁴ är och vilka fisken och fartyg som ska ingå i segmentet. Trålfisket bedrivs av en samling mycket skilda fartyg som både varierar med avseende på redskap, fartygs- storlek och fiskemönster. Om man ser till den totala trålflottan på Västkusten är nära 80 procent av dem över 12 meter. I denna grupp återfinns fartyg som inte uppfyller något av de sju kriterierna och som bedriver sitt fiske långt ifrån hemmahamnen. Dessa fartyg kan omöjligt definieras som småskaligt kustnära fiske. I samma grupp återfinns dock fartyg som om man ser till fiskemönster, lokalt bedrivet och regionalt viktigt fiske rimligtvis borde fall inom ramen för småskaligt kustnära fiske.”

Flera fiskare i studien påpekar att det är typen av fiske som bör avgöra vad som är kustnära fiske och inte fartygens längd. Det handlar mer om *hur* fisket bedrivs, dess selektivitet, beståndens kvalitet och om fisket bedrivs på ett ansvarsfullt sätt. Dagliga landningar av fångsten lyfts fram som en möjlig grundregel. Bland informanterna finns delade meningar om nuvarande regler som underlättar för fartyg under tio meter. Huvudargumentet är att mindre fartyg kan vara väl så effektiva och att en sådan gräns inte ge en rättvis fördelning av fiskemöjligheter. Gränsen om tio meter har enligt fiskare också utnyttjas av många i ett tveksamt syfte: *”Dom som skrotade ut stora fartyg i senaste skrotningskampanjen har haft möjlighet att skaffa sig mindre (effektiva) fartyg, medan vi andra tvingats anpassa oss till tuffare regler och har högre utgifter / omkostnader utan att för den skull kunna fiska mer effektivt.* En garnfiskare menar att det idag råder inflation i små fartyg, och att de som är under 10 meter idag kan bedriva ett ganska oreglerat fiske: *”En del är 9.99 meter långa, men kanske 5,5 meter bred men kan vara lika effektiv som en fartyg på 12-15 meter.”*

4. Småskaligt kustfiske. Regeringsuppdrag att beskriva det småskaliga kustnära fisket i Sverige samt föreslå hur detta fiske kan förstärkas. Fiskeriverket 2010

En fiskare på en äldre, 18 meters trålare ser sig missgynnad av definitionen eftersom hans fartyg inte är mer effektivt än ett mindre fartyg. *"Mellanbåtar" som min måste också kunna räknas som kustfiske, att sätta gränsen vid 10 meter eller 12 meter är att stimulera fel utveckling mot fler som fiskar med mindre fartyg – det är stora risker förenat med att tråla med så små båtar. Kraven på båtar måste också anpassas till rimliga nivåer – jag har idag i princip samma krav på min båt som stora trålare vad gäller sjösäkerhet och annat, det innebär dyra inspektioner och merkostnader, det är tufft när företaget är litet!"*

En annan trålfiskare oroas över myndigheternas oförmåga att ta hänsyn till småskaligt och kustnära trålfiske: *"Det är bråttom med ökad hänsyn till småtrålarna! Det handlar om månader om det ska bli nån ändring, många är oroliga och tror inte längre att det finns nån framtid i yrket. All trålning dras nu över en och samma kam, men mindre kusttrålare står för ett annat fiske än det större tonnaget!"*

En annan menar att med mer områdesvisa bestämmelser, som inom det samförvaltade vattnen i Koster-Väderöområdet, är definitionen mindre viktig. *"Men jag menar, alla fiskar räkors på lika villkor i Kosterfjorden, så det har egentligen inte med meterlängden att göra."*

2. Tillgång till fiskeresursen och kvoter

Studien har ställt frågor om fiskarnas uppfattning om tillgång till resursen samt om de kvoter som gäller för deras fiske. Samtliga fiskare har att förhålla sig till att de ekonomiskt viktigaste fiskebestånden som torsk, sill råka och havskräfta är belagda med fiskekvoter. Svenska fiskare fiskar på en gemensam kvot fördelad till Sverige på EU-nivå (TAC)⁵. Ett nationellt system med ransoner per fiskare/fartyg (vecko- eller månadsransoner beroende på fiske) anger 2013 hur mycket var och en får fiska. Fiske pågår så länge kvoten är ”öppen”, när kvoten är infiskad stängs fisket oavsett om man utnyttjat sina ransoner eller ej. För fiske efter makrill, skarpsill och sill finns en särskild kustkvot. Denna är öppen för fartyg som fiskar med passiva redskap eller vad (obs regler om redskapens storlek).

Informanternas svar ger en bild av en relativt bra balans mellan tillgång på resursen och kvoter inom kräftfisket (bur och trål). Minskade fiskemöjligheter inom räkfisket ger dock farhågor inom kräftfisket om ökat tryck på havskräfta då de fartyg som kan växlar över från räk- till kräftfiske.

Fiskare som bedriver garn- och krokfiske efter torsk och annan vitfisk anser att kvoten är på tok för låg (både den svenska kvoten och den del som öronmärkts för fiske med passiva redskap). Trålfiskarna på vitfisk upplever att fisket är på gränsen till att vara meningsfullt över huvud taget, antalet fiskedagar har successivt skurits ner i syfte att främja främst torskens återhämtning. Flera informanter uttrycker tydligt att kvoterna inte överensstämmer med dagens tillgång. Fler och tätare provfiske önskas. En fiskare betonar man enbart enskilda drag inte ger en rättvisande bild. *”Inga drag ser likadana ut!”*

En räkfiskare anser att kustfiskets behov inte prioriteras vid fördelning av kvoter: *”Det nya regelverket med månadsransoner passar de större båtarna, men inte oss. De större båtarna fiskar nu upp sin månadsranson på ett par veckor och köper sen havdagar för fisk. De tränger undan oss mindre när de tar på den totala kvoten.”*

Att man är tveksam till fiskemöjligheter och kvoter betyder inte att man ifrågasätter styrningen: *”Ordning och reda är bra för både fisket och bestånden. Men det är förresten ingen fara med vårt fiske för fiskebestånden. Sverige har så liten TAC i Skagerack, det är värre med Danmark och Norge som tar 3-4 gånger så mycket som vi.”*

En annan menar att hela det nuvarande regelverket är ett systemfel: *”... det småskaliga fisket borde inte behöva ingå i ett TAC-system. Vi kan inte fiska några mängder, vi kan inte suga ut några hav. Väder och vind sätter gränser, det är svårt att hålla igång ett fiske hela året med litet fartyg. Om man inte släpper till nya så kan man kontrollera uttaget ändå.”*

5. Den totala tillåtna fångstmängden (TAC) beslutas årsvis på EU-rådet för jordbruk och fiske.

2.1 Status per fiske⁶

2.1.1 Trål- och burfiske efter havskräfta

Fisket efter havskräfta regleras för närvarande genom ett minimimått och en TAC. I Nordsjön, Skagerrak och Kattegatt finns en TAC för havskräfta på 6 000 ton varav Sverige har 1 578 ton (2012). Den svenska kvoten i Skagerrak/Kattegatt är 1 538 ton fördelad med 50 procent till trålfiske med rist, 25 procent till burfiske och 25 procent till trålfiske.

Beståndstatus är enligt SLU och HaV 2012 okänd, men uppgifter om fångsterna etc anger att fisket bedrivs på ett varaktigt och hållbart sätt. Fartyg som vid trålning använder sorteringsgaller (rist) omfattas inte av den nationella begränsningen i antal fiskedagar som tillämpas för att minska torskfångsterna. Rist har sedan flera år varit obligatorisk vid trålning i inflyttningsområden innanför trålgränsen. Sedan 2013 gäller krav på rist vid riktat fiske efter kräfta i hela Skagerack. För burfiske gäller att det är tillåtet att ha 800 burar per person, med två man ombord är motsvarande siffra 1400 burar.

Tillfrågade kräftfiskare anser – med något undantag – att tillgången till havskräfta är om inte god, så stabil samt att kvoterna räcker till. *”Ja det finns kvoter för kräfta, men det är viktigt att det hålls på nuvarande nivå. Med fler tillstånd och dispenser kan det bli tuffare för alla.”* Burfiskarna i studien har mellan 500 och 1000 burar. Överetablering inom burfisket anförts som ett problem i vattnen i mellersta Bohuslän. Frikostiga dispenser till vissa burfiskare ses som en del av problemet. En burfiskare: *”En del har fått dispens för fler – det är för djävligt.”*

Studien ger ingen entydig bild av konkurrens mellan bur- och trålfiske efter kräfta. Men att burfisket skulle vara miljömässigt bättre ifrågasätts av en trålfiskare: *”Burfisket är ett större problem än trålfisket – vi små trålare går bara ut vid tjänligt väder. Burarna står ute 365 dagar om året och ”suger ut” botten. Det är skitsnack att våra små trålar påverkar botten. Våra små trålar om 220 kg (landvikt) väger nästan inget när de dras över botten. De skär inte ner i, utan går lätt ovanpå. Om de skar ner i leran skulle det bli stopp på våra fartyg, det skulle inte gå att varken köra eller fiska. Enda gången lemnen gräver är om man vänder tvärt.”*

2.1.2 Småskaligt trålfiske efter nordhavsräka

Total TAC (EU och Norge): 10 038 ton. Den svenska andelen i Kattegatt och Skagerrak är 1 243 ton, 123 ton i norsk zon och 101 ton i Nordsjön (2013). Räkfisket har sedan en kort tid tillbaks månadsransoner. Ransonen per fartyg vid fiske i Skagerrak/Kattegatt är 1 000 kg–3 300 kg per månad. Ransonen är beroende på tidigare infiskning under åren 2005–2010.⁷

I Bohuslän har ett tiotal fartyg under 14 meter tillstånd för fisk efter räka. Fiske i inflyttningsområdena är villkorat med sorteringsgaller (rist). Sedan 2013 gäller krav på rist vid riktat fiske efter räka i hela Skagerack.

6. Avsnittet baseras utöver uppgifter från informanter, även på uppgifter om bestånd och fiske i rapporten ”Fiskbestånd och miljö i hav och sötvatten. Resurs- och miljööversikt 2012”, Hav- och Vattenmyndigheten och SLU.

7. (FIFS 2004:25)

Räkan sorteras efter storlek ombord. De större räkorna kokas för färskvarumarknaden, mellanfraktionen landas som råa till konservindustrin och de mindre blir utkast. Beståndet i Skagerrak, Kattegatt och nordöstra Nordsjön bedöms som stabilt, men utmaningar finns i form av utkast av småräka. ICES har de senaste åren rekommenderat att landningarna minskas.

Tillfrågade räkfiskare rapporterar om ett "ganska bra fiske" 2012. Någon tycker dock att fisket var dåligt under året, och tycker sig se att räkbeståndet har minskat över tid. Flera informanter rapporterar om ett pågående arbete med utprovning av nya trålar för att selektera bort den allra minsta räkan (lusen).

Den svenska kvoten för räka har minskat de senaste åren. 2012 fiskades kvoten upp på senhösten vilket medförde svårigheter för fiskare utan tillstånd till annat fiske. Månadsransonen upplevs av vissa ge möjligheter till ett mer flexibelt fiske än vad den tidigare veckoransonen gjorde. En informant anser att en årskvot hade varit ännu bättre.

2.1.3 Torsk och annan vitfisk

Sverige har en liten andel av den totala TAC för torsk som gäller för Skagerrak och Nordsjön (total TAC 30 677 ton). Den svenska andelen var 30 ton i Nordsjön, 530 ton i Skagerrak samt 382 ton i norsk zon. Kustbestånden/lokala bestånd har i många fall dålig status, det gäller till exempel torsk, bleka och kolja. Utsjöbestånden är i flera fall i bättre skick.

En förvaltningsplan för torsk sätter sin prägel på fisket. Ett nationellt "effortsystem" med begränsning i antal dagar för fiske per fiskare, maxnivå för antal kilo landad fångst samt krav på sorterande rist för minskad bifångst vid trålfiske är exempel på åtgärder.

Studiens fiskare med vitfisk som målart rapporterar samtliga om successivt minskade fiskemöjligheter och vikande lönsamhet. Antalet fiskedagar och en övre gräns för vad som får landas håller fisket på en låg nivå. Tillfrågade trålfiskare inom studien uppger att de har en veckokvot på 300 eller 500 kg.

Förekomsten av framförallt torsk rapporteras som god eller mycket god. Några fiskare med vitfisk i fisket påpekar dock att det inte finns fisk nära land.

En trålfiskare med en liten kvot för torsk betonar den goda tillgången: *"Ja, det har inte funnit så mycket torsk sedan jag började fiska 1977. Har aldrig fått så mycket fisk som nu... Jag får landa 500 kg torsk per vecka, oftast är den ransonen gjord på en dag."* Även inom garnfisket anses kvoten alltför låg. Risken för att få torsk som bifångst när kvoten är infiskad på höstkanten påverkar även annat fiske för en informant. Denne fiskar även rödspätta, men avslutar detta fisket när torskkvoten är infiskad. Förklaringen är att det känns menlöst att stå och kasta ut den torsk som kommer med i näten.

Inköp av fiskerätter i till exempel norsk zon är en utväg för att öka fiskemöjligheterna, men det innebär också en risk: *"Det blir allt tuffare. För fem år sedan hade jag 90 havdagar för fiskfiske, i år har jag bara 39 dagar. För oss små är inköp av rättigheter ett vågspel, ett år köpte jag rättigheter för 40 000 kr å så blev det isläggning. Det var 40 000 kr i papperskorgen."*

En fiskare lyfter fram starkare fiskbestånd som en utvecklingsmöjlighet för fisket: *"Jag ser en framtid i fisk-fisket, den kommer allt mer inåt land."*

2.1.4 Pelagiskt fiske – kustkvoten

TAC för makrill är 460 000 ton varav Sverige har cirka 4 000 ton (2012). Svenskt utsjöfiske efter pelagiska arter som sill och makrill omfattas sedan 2009 av ett system med individuella kvoter. Åtgärden har lett till en rationalisering av fisket som samlats i färre och större enheter. En viss andel av den totala kvoten har avsatts i en särskild kustkvot för småskaligt fiske. Kvotens storlek är fastställd som en andel av totala kvoten och kan därmed variera från år till år.

I Skagerack och Kattegatt får fiske på kustkvoten inte bedrivas med fartyg som trålar, detta oavsett fartygets storlek. Fisket får bedrivas, oavsett fartygets storlek, med vad som har ett djup mindre än 45 meter och en omkrets som är mindre än 360 meter.

Fiske med garn och krok är tillåtet, oavsett fartygets storlek. För fiske på kustkvoten efter makrill i Nordsjön, Skagerrak och Kattegatt gäller att fartyg får landa eller omlasta högst 2 000 kg makrill per kalendervecka. Garnlängden i fisket är begränsad till 2 500 meter.

Kustkvoten för Skagerrak/Kattegatt		2012	2013 ⁸
Sill	1,5 % av svensk kvot	296 ton	362 ton
Skarpsill	4,0 % av svensk kvot	527 ton	422 ton
Makrill	5,5 % av svensk kvot	265 ton	227 ton

Tillfrågade fiskare uppger att det finns gott om makrill. Två fiskare uppger att storleken på makrillen minskat de senaste åren. Någon påpekar att kvoten ibland tar slut tidigt, innan dennes fiske kan inledas då makrillen fångas på djup och i områden där de mindre fartygen inte kan gå. En garnfiskare säger: *”Allting sänks, min ranson på fisk också. Makrillen är ju en öppen kustkvot, jag skulle vilja ha veckoranson på den så att den räcker längre.”*

En sillfiskare i ett av de fem vadlag som finns på västkusten anser även han att kvoten är för liten. *”Det skulle behövas en större kvot, en vadkvot på storsill som inte går på kustkvoten. Då skulle vi kunna ha ett mer hållbart fiske, även januari- februari.”* (Se även avsnitt 3.5.)

2.1.5 Hummer- och krabbfiske

Förvaltning av hummer sker genom redskapsbestämmelser, minimimått, förbudstid och ett fåtal fredade områden. Fritidsfiskare får ha 14 tinor, yrkesfiskare 50 per person. Antalet krabbtinor är begränsat för fritidsfiskare.

Studien visar på ett utbrett missnöje bland yrkesfiskare avseende det ökande fritidsfisket efter hummer. Merparten av tillfrågade fiskare rapporterar att hummerfisket minskar i ekonomisk betydelse. Fritidsfisket efter hummer leder till att mer säljs utanför marknaden, priserna går ner och tillgången till fiskevattnen försämras – yrkesfiskare får gå allt längre ut för att undvika röran inne vid kusten där fritidsfiskare dominerar.

En fiskare uppger att hummerfisket svarar för cirka två månadslöner och att det därmed är en viktig del av dennes yrkesfiske. Det är dock olika med vilken ambition hummerfisket bedrivs. Några informanter meddelar att man lagt ner fisket då det inte längre finns någon lönsamhet i det. Skälet är främst konkurrens från fritidsfiske (se avsnitt 3.5). En kritisk fiskare anför omsorg om beståndet som skäl för att begränsa det ökade uttaget från fritidsfiskare: *”Hummer finns hyfsat god tillgång till men det gäller att tänka till innan det är för sent. Den har svårt att återhämta sig.”*

8. SFR:s pelagiska kommitté

3. Hot och utmaningar

Regelverket upplevs som ett orosmoment för merparten av tillfrågade fiskeföretag. Andra utmaningar för fisket är säl och skarv, konkurrens med andra fisken samt utebliven nyrekrytering. Även miljösituationen oroar, olja och fartygsolyckor liksom sjukdomar på kräfta såsom förekommit i England nämns.

De olika hoten summerar upp i en övergripande hotbild – försämrade fiskemöjligheter. Fiskemöjligheterna påverkar i sin tur lönsamheten, vissa företag är mer känsliga än andra. Flera informanter vittnar om att en politik inriktad på att minska kapaciteten inom fisket har givit effekter på både flottans storlek och på fiskemöjligheterna för dagens yrkeskår. En fiskare säger: *”... alla ransoner blir bara lägre och lägre. Ska det hålla på såhär blir det inget kvar.”* En annan fiskare: *”... det verkar som om man bara är ute efter att skära ner. Om det är målet vore det ju bättre att lösa ut de som snart går i pension och låta oss som vill och kan fiska få fortsätta på en nivå som är lönsam.”*

Flera fisken är känsliga för överetablering och/eller andra förändringar som ger ett ökat tryck på resursen. Hotbilden varierar också med typ av fiske. En burfiskare: *”Det är trångt i vattnen ... Vi har valt att gå längre ut för att hitta kräfta och slippa konkurrera med andra. När jag började för cirka 7 år sedan släpptes det många licenser, bara i mitt område dök det upp 3–4 stycken på kort tid. Det blir sämre för alla när det blir överetablering.”* En trålfiskare: *”Om trålgränsen flyttas ut är en liten fartyg som min körd, jag kan inte gå längre ut.”*

En annan trålfiskare ger en samlad bild på frågan om hot: *”Illa underbyggda forskningsrön som ger obefogade nedskärningar, månadsransoner och obalans i fisket. Sänks kvoterna ytterligare får det stora ekonomiska konsekvenser för mig. Jag ligger på en undre gräns för vad som är skäligt just nu...”*

3.1 Vikande lönsamhet

En dominerande andel av studiens fiskare anser att fisket är ekonomiskt bärkraftigt. En relativt stor andel (40 procent) anser dock att de inte kan ta ut en rimlig månadslön eller att lönsamheten kunde vara bättre (se figur 3). Nära nog samtliga markerar en oro för vikande lönsamhet vid ytterligare minskade fiskemöjligheter och nytt regelverk. 2014 pekas av flera ut som ett avgörande år.

Lönsamheten beror på många faktorer, bland annat omkostnader och försäljningspriset. En trålfiskare: *”Jo, om inte priserna för fisk hänger med bättre så finns det snart inte kvar någon lönsamhet. Andra länder ger bränslestödande åtgärder – på EU-nivå vill man att medlemsländerna gör så, men Sverige gör inte det. ”Dom vill nog inte att vi ska finnas.”*

Fiskare med tillstånd för enbart ett fiske är mer utsatta än andra, liksom de som haft fisken där fiskestopp numer råder (pigghaj och ål). Flera av dessa informanter har gjort olika försök med krabba samt deltar i olika forskningsprojekt för att få ekonomi i sitt bandade fiske. Flera vittnar om man försökt, men inte fått del av stöd för utvecklingsprojekt. En fiskare som tidigare fiskade ål: *”Jag tappade 80 procent av intäkterna när ålfisket lades ner. Just nu är det en kamp för att hålla intäkterna över två basbelopp så att man kan behålla licensen. Vi har inte fått en krona varken som kompensation, inte heller har vi fått något stöd eller bidrag för att utveckla alternativa fisken.”*

En rad informanter kopplar snäva ekonomiska ramar till problemet med nyrekrytering. De ekonomiska förutsättningarna för att starta en verksamhet anses tuffa. Tidigare förmånliga fiskelån finns inte längre, dagens banklån uppges bara täcka en del av kostnaderna vid anskaffning av ett nytt fartyg. Återbetalningskraven anses svåra. En fiskare med nystartat företag och lån på fartyget uppger på följdfråga om ambition i fråga om omsättningen: *"1,5 miljon. Det är vad du måste ha för att klara dig! Jag menar, du har att göra med maskinhaverier och så behöver du investera i redskap och så."*

Bränslekostnaden anföras som en tung utgift. Detta även om det småskaliga fisket ofta har en fördel i korta avstånd mellan hamn och fångstplats. Burfiskare lyfter fram sin fördel med särskilt liten åtgång: *"Våra bränslekostnader är mycket låga jämfört med till exempel trålfisaket. Jag har 0,8 l diesel per kg kräftor, en trållare har kanske 5-6 liter per kg."*

Två av fiskarna kombinerar sitt fiske på ett mindre fartyg med fiske på ett större fartyg för att få lönsamhet. Endast några få av de tillfrågade kombinerar fiske med annan ej fiskerelaterad verksamhet. En informant förklarar saken med att det är svårt att kombinera ett väderberoende fiske med ett annat arbete. I de fall kombinationer förekommer handlar det om turistisk verksamhet, fyra av informanterna bedriver hummersafari eller annan "upplevelseturism" vid sidan av fisket. Ytterligare tre överväger att starta sådan verksamhet. Av de som redan ägnar sig åt turistisk verksamhet anger två att det till en del går ut över fisket och att det inte självklart är en väg till bättre ekonomi. En informant förklarar att knappt hälften så många hummertinor hinner dras upp när det är turister ombord på fartygen, varför det rent ekonomiskt blir "plus-minus-noll" med turister ombord.

Exempel på åtgärder som enligt informanter skulle leda till bättre lönsamhet för kustfisket är:

- Begränsning av fritidsfisket efter hummer och ökade fiskemöjligheter på hummer för yrkesfiskare.
- Ökade kvoter för kustnära fiske/omfördelning av kvoter från stora till mindre fartyg
- Enklare att växla mellan fisken/kombinera olika fisken
- Större ytor/utflyttad trålgräns (burfiske)
- Utökad kvot för sillfiske
- Bättre betalt för landade varor
- Återupptaget ål- resp pigghajsfiske. Kompensation för ålfiskestopp, tex via ålfiske för utsättning i insjösystemet.
- Bränslestödjande åtgärder
- MCS-märkning av sillen i Skagerak

3.2 Regelverket ⁹

Snabba och svårförutsägbara förändringar i regelverket är ett stort problem för de flesta fiskeföretagen i studien. Krånglig administration och mycket pappersarbete upplevs av många som en utmaning. Som i andra småföretag saknas ofta marginaler för felaktiga investeringar liksom för garderingar. Informanter uppger i flera fall att man gjort investeringar i redskap eller fiskerättigheter som visat sig felaktiga och/eller onödiga. ”Som att strö tusenlappar ut i havet...”. En företrädare i grossistledet beskriver kustfiskarnas situation som ”extremt osäker”.

En trålfiskare svarar på frågan om hot mot fisket: *”Ständigt föränderliga regler, man vågar inte investera alls och vet inte vad man får lov att fiska. Erfarenheterna är ju att regelverket inte precis utvecklas i de små båtarnas riktning. Jag fiskade ål förut, men det är ju tvärstopp nu. Jag körde i helgen ett stort lass med redskap/ryssjor till tippen, det kommer jag ju aldrig att kunna använda. Nu är det mycket på gång med nya kvoter och utkastförbud. Det är svårt att få tillförlitlig information, man hör en del från företrädare för fiskets organisationer, men så blir det rykten och man vet inte riktigt vad som händer.”*

En annan fiskare betonar vikten av att myndigheterna blir bättre på att ta det kustnära fiskets förutsättningar i beaktande: *”... vi måste få ett regelverk som är anpassat till att vi inte kan fiska hela året, alla dagar. [...] Dels kommer många inte upp i en rimlig kvot eftersom de inte fiskar hela året, dels kan vi inte utnyttja månadsransonerna som de stora fartygen kan. Vi kan inte gå så djupt, vi är mycket mer känsliga för väder och isbildning. Ett par blåsiga månader med dåligt fiske slår hårt på hela året. Reglerna kan tvinga mig att fiska i hårt väder och på sommaren, då blir det ingen semester och familjen blir lidande. Det blir ingen lugn och ro när en måste jaga lönsamhet på det viset.”*

Den nya GFP:n väntas medföra en rad förändringar för fisket. Flera av de tillfrågade småföretagarna ger uttryck för en stark oro inför framtiden, farhågorna är att det nya regelverket kommer att försämra inkomstmöjligheterna. Ingen anger dock att man överväger att avveckla sitt fiske, givet att det nya regelverket innebär fiskemöjligheter så att lönsamhet kan uppnås. Kunskapen om innebörden av den nya reformens hörnpelare: utkastförbud och det nya systemet med individuella kvoter som aviseras från 2014 (se nedan) varierar. Flera uppger att man inte vet om man berörs av utkastförbudet.

Några informanter lyfter fram myndigheterna¹⁰ som det största hotet mot deras fiske: *”Dom gör det så invecklat och dom lyssnar bara på forskarna.”* Kritik mot långa handläggningstider och dåligt gensvar vid kontakt framförs och många undrar om andra länder inom EU tolkar och följer regelverket lika strikt som Sverige gör. En som tidigare baserat sitt fiske på ål anför att de snabba kasten helt kan kullkasta företagets ekonomi; beskedet om fiskestoppet för ålen kom enligt informanten på senvintern 2011, mitt i förberedelserna av ryssjorna inför säsongen *”[...] pang fick jag reda på att det inte alls gick.”* Informantens inkomst för 2012 uppges ha halverats jämfört med föregående år.

9. På fiskets område finns de flesta regler inom ramen för EU:s gemensamma fiskeripolitik och den svenska fiskerilagstiftningen. Till skillnad från de flesta andra områden är fisket direkt underordnat EU:s fiskeripolitik. Det betyder att EU:s förordningar inte behöver införlivas i nationell lag utan gäller direkt. EU:s fiskeripolitik; den gemensamma fiskeripolitiken, GFP, reglerar det yrkesmässiga fisket i den ekonomiska zonen. Medlemsstaterna kan ha vissa egna regler för zonen innanför territorialgränsen 12 sjömil från land.

10. Flera informanter lyfter fram HaV som en motpart.

Flera fiskare önskar ett bättre samarbete med myndigheter och forskare. Även ökad framförhållning i besluten liksom uppföljning av fiskestopp (till exempel via provfiske, avser ål och pigghaj) står på önskelistan. Önskemålen om enklare administration och mer samarbete kommer till uttryck i följande referat från två olika fiskare:

”Administration behövs, absolut, men den bör vara mer begriplig. ... Så, prioritera oss lite mer och var lite tuffare mot de stora båtarna. Det är mycket pengar i dom så såklart är det svårt [för myndigheter] att säga nej till dom. Men tänk långsiktigt!”

”Jag hade önskat att det var en bättre dialog mellan forskare, myndighet och fiskare. [...] Vi vill att fiskar klarar sig, att dom mår bra. Det är ju vår arbetsmiljö.”

En burfiskare menar att inställningen till regelverket också handlar om attityd och förhållningssätt. Man måste kunna anpassa sig: *”... kanske har jag lättare att acceptera regeländringar som jobbat inom andra delar av näringslivet tidigare. Man måste kunna anpassa sig till både regelverk och marknaden.”*

3.2.1 Utkastförbudet

Utkastförbud ingår i den nya GFP:n och medför omfattande förändringar i hela fiskeriförvaltningen. Innebörden är ett förbud mot att fånga något annat än målarten. Regeln utgår från arter, inte från typen av fiske. Utkastförbudet ställer krav på utökad kontroll i samband med fångstillfället/fiskeresan. Kameraövervakning (CCTV) har föreslagits som kompletterande kontrollåtgärd utöver vägningskrav och annan utökad landningskontroll.

Uppfattningen om utkastförbudet varierar bland berörda fiskare. Vissa tror sig klara utmaningen med redskapsutveckling (bättre rist och större maskor i trålen). Andra bedömer att det blir ett stort och kanske avgörande avbräck i fisket samtidigt som problem med avsättning av detta ”småtteri” som måste landas uppstår. Flera fiskare pekar på att andra länder öppnar för lösningar. I Danmark finns exempelvis ett system där man tillfälligt kan ”hyra” kvoter av andra fiskare som inte utnyttjat sina rättigheter.

Några informanter uttalar följande om vad utkastförbudet skulle innebära:

”Vet inte ännu. Det blir ett stort problem om allt ska föras i land. Och egentligen, jag förstår inte, småräkor blir mat för annan fisk.”

”Ja, det vet man ju inte än. För kräfta kan det bli svårt, vart ska man lämna småkräftan kan man undra? Kanske går att göra nånting med trålen längst bak, men jag vet inte. Det kan bli ett stort avbräck om man får fel fångst. Småsill vet jag inte vart den ska lämnas. Det går inte att göra nåt åt den i silletrålen. Men det behöver heller inte bli elände.”

”... det är ett problem om det vi inte kan sälja ska räknas in i kvoten. Det hade varit mycket bättre med regler om att vi till exempel fick fiska fisk tre dagar i veckan och ta det vi får upp. Då hade vi inte behövt slänga småfångst överbord, det vill man ju inte göra som fiskare. Sådana regler är bättre för både fisken och fisket.”

En trålare ställer sig tveksam till utkastförbudet: ”... om vi ska ta iland all skrapfisk – alltså som inte är matfisk, vad ska vi göra med den? Ska vi frakta den till Danmark på lastbil? [...] Vi har inte längre fiskmjölsfabriker”. Informanten, som utöver att fiska räka och kräfta fiskar torsk, menar att utkastningsförbudet nog blir dyrt och inte minst dåligt för miljön om skrapfiskerna ska fraktas från norra Bohuslän till Skagens fiskmjölsfabrik, i lastbilar utrustade med kylanläggningar. Samma fiskare ställer sig frågande till hur bifångsten ska förvaras ombord på fartygen då det är trångt som det är.

En annan trålfiskare tror sig kunna hantera ett utkastförbud: ”Det är inget stort problem eftersom jag fiskar med rist. Bli marginellt med småfisk i trålen. Småkräftan kommer sannolikt inte att omfattas då den går levande tillbaka, småräkorna och småfisk kan gå tillbaka/regleras med större maskor i trålen.”

3.2.2 Överlåtbara fiske(nyttjande)rätter

Individuella kvoter eller överlåtbara fiskerätter är ett verktyg för att se till att fiskemöjligheter anpassas till fångstmöjligheter för varje fartyg och fiskeresor. Det ska också bidra till att utkastförbudet efterlevs. Individuella kvoter (rättighetsbaserad förvaltning) ska öka fiskarens incitament/säkra att denne bara tar sin målart (genom att till exempel undvika områden där risk för bifångst är stor och/eller genom att utveckla redskap som inte tar annat än målarten).

Fördelning av individuella kvoter innebär i högre grad än idag en fördelning av inkomstmöjligheter. Ännu (april 2013) är det oklart hur de individuella kvoterna ska beräknas. Kvoterna ska enligt uppgift fördelas per fartyg, en informant uppger att detta innebär att dennes tidigare tvåmansfiske nu blir två man i var sitt fartyg.

Studien visar på olika kunskaper om innebörden av individuella kvoter. Flera informanter vet inte om och hur de kommer att beröras. Den dominerande uppfattningen är att fiskerätterna kommer att samlas i färre och större enheter. Farhågan är att systemet kommer gynna ett mer storskaligt fiske på bekostnad av det småskaliga. Undanträngningseffekten anses ligga i att de mindre fartygen får så små kvoter att fiska på att de inte kan nå lönsamhet. Detta då de ofta växlar fiske och inte fiskar årets alla månader (på grund av väder med mera). Kvoter baserat på historiska landningar befaras ge låg tilldelning. Man anför också att man som liten företagare inte har samma kapital som större fiskeföretag och därmed inte kan konkurrera om fiskerättigheter på en öppen marknad. Detta, i kombination med att de större fiskeföretagen kan erbjuda bra priser, väntas göra att många mindre företag väljer att sälja sina rättigheter som istället samlas i större enheter. En utveckling driven av den mer storskaliga näringens ambition om utökat fiske. Dagens ransonering av fiskeresursen per fartyg beskrivs som en regel som idag hindrar de större fartygen från att göra intrång på de mindres fiske.

Det finns informanter som ser fördelar med individuella fiskerättigheter, men allt beror på hur de beräknas, vilka kontrollkrav de medför och om de kommer att ge möjlighet till ett lönsamt fiske.

Nedan ett urval kommentarer i fråga om överlåtbara fiskenyttjanderätter:

”Individuella kvoter? Tja, det beror på hur dom slår. Sätts kvoterna baserat på hur mycket vi har fiskat totalt över året så blir det en nitlott för småskaligt fiske – då små fartygen har inte en chans att bygga upp någon bärkraftig kvot.”

”Jag är orolig för om det blir individuella kvoter from 2014, då kanske jag får lägga av. Jag har kanske inte historiska siffror så att det blir tillräckliga kvoter för mig. Det är viktigt att ett nytt system ger kvoter som motsvarar de havdagar jag har idag.”

”Det är vansinnigt! Det skulle innebära att bara stora fartyg kommer äga. Ja, det är det vi är rädda för, att det bara blir 10 stora trålare kvar som tar upp alla kräftor.”

”Ja men det är ett stort problem. Antingen kommer de basera kvoten på historik eller efforten, eller något mitt emellan. Som nu, en 20-årig kille som haft trålfartyg i 11 månader, han måste ju få något, men om man delar upp kräftan på det viset framöver så kommer han inte klara sig.”

En garnfiskare med torsk och sej som målarter motsätter sig bestämt ett individuellt kvot-system: *”Det nya kvotsystemet kan bli dödsstöten. Våra kvoter är på tok för små för att delas upp, det blir inte tillräckligt för nån! Jag vill absolut INTE se någon uppdelning av fiskerätter mellan oss små. Vi har inget att dela på – det är som att lägga en fläskkotlett på bordet och sedan bjuda in 25 personer!” [...] ”Det finns de som tror att individuella kvoter skulle ge mig bättre möjligheter att ta min del, men jag har inga möjligheter att få ihop tillräckliga kvoter och få lönsamhet över året.”*

Samme fiskare hittar stöd för sina argument i 2009 års övergång till kvotsystem för pelagiskt fiske. *”Vi har ju sett hur det gick med sillen (kvotsystem för pelagiskt sillfiske), det var det värsta som har hänt i svenskt fiske. Många små sålde sina rättigheter till större enheter. Pengarna användes för att köpa fartyg under 10 m och gå in i det demersala fisket, vi fick en överetablering av små trålare och burfiskefartyg. Det späddes på med skrotningskampanjen för några år sedan. En helt osund utveckling med osunda pengar.”*

En garn- och burfiskare ser fördelar i kvoter per person och år. Han menar att en egen kvot skulle förenkla planeringen samt innebära en ekonomisk trygghet – man vet vad man tilldelas. Informanten betonar att det såklart finns både för- och nackdelar med individuella kvoter och utkastförbud, men att Sverige nog med fördel skulle kunna göra som i Danmark där man hyr sin fisk. På det viset kan man till exempel köpa någon annans andel om man råkar få en större fångst än beräknat någon dag.

3.2.3 Kontrollsystemet

Kraven på rapportering av fångster varierar med typ av fiske och fiskeansträngning. Fartyg över tio meter rapporterar dagligen via en e-loggbok. Fartyg under tio meter redovisar per månad i en särskild kustfiskejournal. Redovisningen är en del av en omfattande landningskontroll som byggts upp de senaste åren och som bland annat förskriver att en fiskare ska anmäla ankomst till hamn senast två timmar i förväg.¹¹ Kontrollförordningen från 2011 anger att alla fångster som landas ska vägas på en certifierad våg. Detta för att harmonisera rapporteringen inom EU. Kravet på vägning av varje enskild fångst (tråldrag) väcker starka reaktioner hos informanterna.¹²

”Ett annat hot är kravet på vägning med ”certifierade vågar” – blir det verklighet då stänger jag ner. Vågen kostar 40 000 kr. Var ska jag hitta de pengarna? I Danmark är det mottagningshamnen som ansvarar för invägningen. Kontrollen i Sverige är överhuvudtaget tuff – det kan stå tre kontrollanter på kaj när jag kommer in. De ska väga om och riva upp allt jag packat. Det kan bli meningsutbyten om enstaka kilo fisk – det är som att pissa på min yrkesstolthet. Vart är vi på väg?”

Kontrollapparaten oroar en fiskare som kombinerar sitt fiske med försäljning i egen butik samt förädling i familjedriven fiskrestaurang: *”Kontrollapparaten är en rysare, blir det till exempel krav på landningshamnar försvinner ju mina möjligheter att sälja min fisk. Att till exempel landa i Lysekil och hämta den med bil och köra hit den är ju helt bakvänt, det blir mer transporter och mycket mer jobb. Då är det lättare att skicka allt till auktion och köpa som en vanlig fiskhandlare. Men då faller ju poängen med min firma. Kontrollörerna måste tro på att vi redovisar rätt ändå.”*

En informant säger: *När man är på väg mot kajen står bussen där. Det är en stressfaktor! Jag mår dåligt av det här, jag har högt blodtryck. Det är många som mår dåligt av det här.”* Samme fiskare betonar att 38 000 kronor för en certifierad våg är mycket för en mindre fiskare och att dagens regelverk inte minst är svårt för en yngre person att lära sig. *”En mår ju dåligt av det rent ut sagt”.*

En burfiskare upplever dock regelverket som hanterbart. *”Ta kontrollapparaten – många tycker att det är bedrövligt. Jag rapporterar i en e-loggbok varje dag. Men jobbar man inom industrin får man stämpla in och ut på nästan samma sätt.”*

11. Anmälan sker per telefon och görs för att en landningskontroll ska kunna planeras och genomföras.

12. HaV har begärt (generella) undantag från vägningsregeln, beviljas dessa (på EU-nivå) kan ansvaret för vägningen till exempel komma att flyttas till den som köper, dvs man får väga fångsten efter transport. Ett sådant undantag skulle kunna vara mer gynnsamt för småföretagaren.

3.3 Rekrytering

”Rekryteringen till yrket är lika med noll och kanske den viktigaste frågan för både myndigheter och näringen att jobba med. Annars finns det snart inga fiskare kvar.” Citatet är belysande för de flesta informanternas åsikt om den svaga rekryteringen av nya fiskare.

Enligt studiens informanter är bakgrunden till den svaga nyrekryteringen inom det kustnära fisket återhållsamhet med licensgivning och nya fartygstillstånd samt kravet på tillstånd för enskilda fisken som tillsammans gör att det idag i princip råder etableringsstopp inom fisket. Möjligheten för nya att komma in i näringen ses av samtliga informanter som ytterst begränsad. De osäkra framtidsutsikterna gör också att man i flera fall ställer sig frågande till om nya verkligen vill börja.

Avsaknaden av nya och yngre entreprenörer pekas ut som kanske näringens mest ödesdi- gra framtidsfråga. Det gäller även inom burfisket efter kräfta, men på grund av dagens antal licenser (överetablering) tycks etableringsstoppet här uppfattas som berättigat.

Reglerna för om och hur tillstånd/fiskemöjligheter kopplas till fiske och fartyg är kom- plexa och informanterna lämnar delvis motstridiga uppgifter om på vilka grunder det är möjligt att överlåta tillstånd/fiskerättigheter. En uppfattning som vädras av flera är att det borde vara möjligt för nya att komma till när äldre slutar.

En fiskare är särskilt bekymrad över hur ”småfisket” begränsats och hur det kommer att påverka rekryteringen: *”Ungdomarna har alltid haft en väg in i yrket genom att börja med fiske i liten skala – med garn, ryssjor etc. Idag är det stängt för småfiske, det måste till stora investeringar för den som vill börja.”* En annan fiskare: *”Antingen har du fartyg men ingen licens eller tvärtom licens men ingen fartyg. Och dom stackars fartyg som finns kvar är jättedyra. Jag måste nog dö om pojkar ska kunna ta över.”*

Att det har blivit svårt att bedriva fiske som småskalig fiskare kopplas av en garnfiskare samman med skrotningsbidraget och den senaste ”skrotningskampanjen”: *”Det blev fel där. Dom fick så mycket pengar för sina fartyg att dom började belasta vårt segment. Jag tycker att om man en gång har fått skrotningsbidrag, då borde man inte få vara kvar [som yrkesfiskare]. Man flyt- tade i och med det problemet från stora fartyg till det här segmentet.”*

3.4 Säl och skarv

Säl och skarv är ett gissel för några informanter med passiva redskap (garn, krok etc). Säl och skarv äter fångst i redskapen och kan ibland förstöra redskapen. Några informanter anser att en avskjutning av säl är viktigt för att ge fisket med passiva redskap möjlighet att utvecklas. En garnfiskare: *"Sälbeståndet måste begränsas om det någonsin ska finnas chans för ett fiskfiske närmare land."* En annan drabbad garnfiskare anser dock att statens ersättning är bra och att fiskarna får hjälp med sälskador på fångst och redskap.

Skydds jakt på säl bör enligt ett par informanter inriktas på den säl som skadar redskap och som oftast har specialiserat sig på detta. Mer allmän skydds jakt ifrågasätts. Ena fiskaren förde saken på tal med en tjänsteman för att betona att de säljar som ligger på kobbar, och som man får lov att skjuta (i närheten av där problem med säl försiggår) kanske sköter sig. *"Jag sa då att det ungefär är samma sak som om USA skulle bekämpa Al Kaida genom att skjuta alla turister som solar på stranden."* Då uppges tjänstemannen ha tystnat. Vidare berättar samma informant att forskare kom till honom för att sätta kräkampuller i makrillen och släpa den på dörj, som ett försök till lösning på problemet. Men sälarna tog inte den makrillen – *"[...] det var bara en skrivbordsprodukt"*.

3.5 Konkurrens mellan fisken

Det finns en tydlig konkurrens om resursen inom hummerfisket. En undersökning av Fiskeriverkets från 2007 visar att 73 procent av fångsterna av hummer togs i ett fritidsfiske. Flera yrkesfiskare i denna studie rapporterar om en minskad ekonomisk betydelse av hummerfiske på grund av den ökande konkurrensen. Flera informanter anför fritidsfisket som ett reellt hot. En informant säger: *"Fritidsfisket är också ett hot, det måste begränsas kraftigt så att vi som lever på fisket kan få möjligheter att få bättre inkomst. Hummerfisket har helt slagits i spillror av fritidsfisket. Idag har alla "top-of-the-line" tinor, bra fartyg, GPS och plotter. Jag vet mer än en fritidsfiskare som tar hundratals humrar."* En annan fiskare resonerar liknande och betonar att man från myndigheternas håll verkar glömma bort att när fritidsfiskarna är så många blir trycket hårt – särskilt på hummer.

Det relativt färskta förbudet mot försäljning av fångst om man inte har licens ses som ett steg i rätt riktning, men en fiskare ifrågasätter dock vitsen med förbudet så länge man inte också reglerar vad som får föras i land. En fiskare vill se färre hummertinor och en maxvikt på fisk som får landas för fritidsfiske. *"Mitt förslag: 5 humrar och max 50 kilo per fartyg och dag. Det är något som hade gått att övervaka på ett helt annat sätt än redskapsmängd och saluförbud."*

Enligt informanterna förekommer en viss konkurrens mellan olika yrkesfiskekategorier. Heltidsfiskande kustfiskare kan uppleva konkurrens från fiskare som arbetar på större fartyg och som under sina friveckor fiskar på kustresurserna. En annan typ av konkurrens är fiske på samma art med olika typer av redskap. Fisket efter havskräfta är en sådan art där trålfiske samsas med burfiske. Informanterna i studien uppger dock att det generellt fungerar bra. En burfiskare anser att trålfisket gör det svårt för honom att utveckla sitt fiske. Exempel på omvänt resonemang finns också. En trålfiskare: *"Däremot är det hemskt många kräftburar där ute, men dom är det ingen som talar på. [...] dom får ju lov att ha 1400 burar på 2 man, och en del har licenser för fler och de ligger ute och är i vägen för trålen på flera ställen."*

Men man tycks generellt kunna samsas: *"Det är dock inget större problem att balansera trålfiske mot burfiske. Det finns utrymme för bägge. [...] Men burfiskare som inte lägger med hänsyn till trålfisket leder till att alla burfiskare dras över en kam och får skit. Och överetableringen i Lysekil är inte bra, den gör att burfiskare där letar sig till vatten dom inte känner till."*

Konkurrens mellan det småskaliga och mer storskaliga fisket lyfts fram av flera informanter. Regelverket anses generellt mer anpassat för det mer storskaliga fisket. Så gott som samtliga informanter anser inte heller att de egna branschorganen tar de mindres behov och frågor på allvar. Flera av informanterna har lämnat SFR som man anser inte bryr sig om det kustnära fisket utan istället *"bara vill se ett storskaligt och ekonomiskt rationellt fiske."*

Informanter anför flera nackdelar när de ska hävda sig mot det större tonnaget: *"Dessa har möjlighet att fiska i alla väder och kan snabbt fiska upp sin kvot och söka sig till andra fisken (genom att köpa sig rättigheter/fiskedagar). Detta medan mindre fartyg ligger vid kaj på grund av dåligt väder eller is – eller för att fångsten går så djupt att den inte kan fiskas med mindre fartyg."*

Det större tonnaget ses också som ett framtida hot vid övergång till nytt regelverket. En fiskare besvarar frågan om det främsta hotet såhär: *"Det är väl dom större fartygen om det blir individuella kvoter."* Trots konkurrens finns även ett samband mellan stort- och småskaligt. Flera informanter betonar att näringen inte har något att vinna på om det storskaliga fisket får sämre förutsättningar. Detta anges till stor del upprätthålla dagens distributionssystem och logistik. *"Det stora tonnaget är ett hot inom trålfisket, men varken jag eller en räkfiskare i norra Bohuslän är betjänt av att det stora tonnaget lägger ner – då försvinner den infrastruktur som vi små fiskare behöver. Ytterligare en trålfiskare: "Det måste finnas stora fartyg också, om inte annat för att tillgodose efterfrågan. Annars får vi inte nån fisk alls när det blåser över 10-12 sekunder."*

Sillfartygen lyfts fram, dessa uppges numer ha årskvoter som de kan fiska upp på tre månader med sina nya moderna och högeffektiva fartyg. En garnfiskare: *"Vad gör de då resten av året? Ja dom vill inte bara gå hemma och dra, så de har även skaffat sig en mindre fartyg. I och med det kommer dom även in på vårt segment och tar av vår kvot."* En vadfiskare som fiskar på kustkvoten ställer sig frågande till Hav- och vattenmyndighetens fördelning av fiskemöjligheter. Informanten förklarar att fartyg som är 40-45 meter och som utgår från samma hamn fiskar 98,7 procent av all sill, medan han och andra med mindre fartyg har att förhålla sig till helt andra förutsättningar *"... vi får bara fiska 1,2 procent av all sill. Det är så tokigt!"* En garnfiskare är inne på samma spår och har åsikter om de stora mängder sill som landas varje dag av stora fartyg: *"Det finns inte utrymme för det! Jag undrar varför alltid dom stora båtarna ska gynnas?"*

Till sist en reflektion över stort och smått i ett internationellt perspektiv: *"I Sverige är dom stora båtarna inte så stora egentligen om dom jämförs globalt sett, inte heller med Norge. I Norge är en stor båt 60-80 meter, här är en stor båt 30 meter. Så ja, globalt sett är dom stora båtarna här små."*

4. Försäljning och efterfrågan

Fisk och skaldjur landas i olika hamnar utmed hela Bohuskusten. Merparten säljs via någon av områdets tre fiskauktioner. Andra försäljningsvägar för det småskaliga fiskets produkter är butik, egen försäljning eller via restaurang.

4.1 Infrastruktur

I regionen finns tre fiskauktioner – Strömstad, Smögen och Göteborg – dit flertalet av landningarna transporteras. Göteborg är Sveriges största fiskauktion och säljer årligen cirka 5 000 ton fisk och skaldjur. På auktionen säljs inte bara fisk från Västkusten, här säljs även en del av den fisk som landas på Ostkusten samt i insjöfisket. Totalt cirka 500 leverantörer lämnar fisk och skaldjur till Göteborgs fiskauktion, det mesta transporteras dit med kylbil. Cirka 20 procent av volymen kommer från Norge och Danmark. Det är en fysisk auktion med auktion alla vardagar och kunderna ”på plats” i auktionshallen. Av kunderna är cirka 80-90 detaljister, ett 20-tal är grossister.

Fiskauktionen i Strömstad är minst av auktionerna och säljer nästan enbart skaldjur som landats på orten. En stor del av försäljningen sker på en lokal marknad. Strömstad hade 2012/2013 stora utmaningar på grund av liten volym, ett resultat av en successiv minskning av flottan och minskade fångster. Ett 15-tal fartyg landade våren 2013 sin fångst här. Prisutvecklingen på främst räkan anses god, men har inte kunnat kompensera för bortfallet i volym.

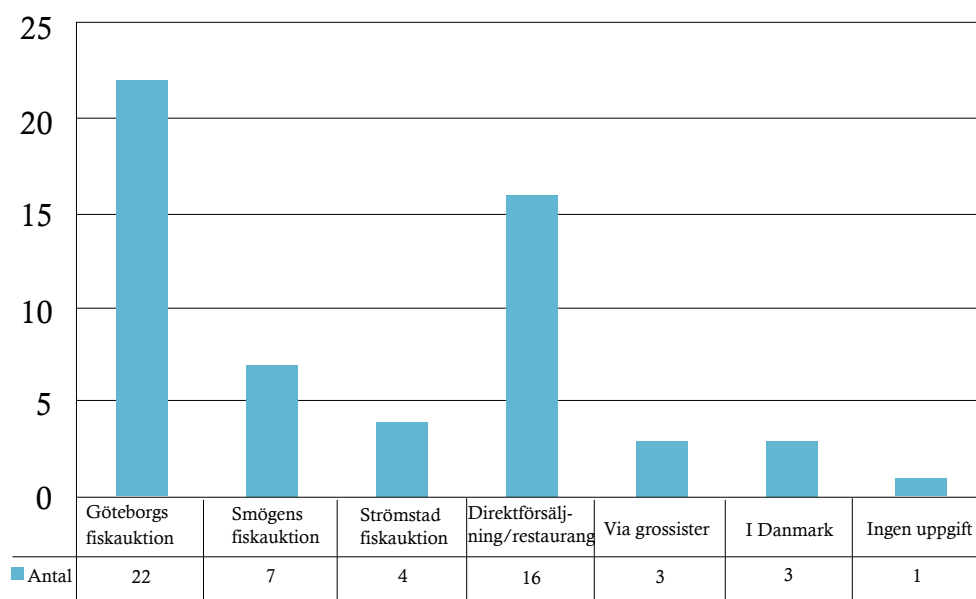
Smögens fiskauktion har ett digitalt försäljningssystem. Systemet, Pefa, är internetbaserat och inkluderar auktioner även i Danmark, Nederländerna och Italien.¹³ Systemet gör det möjligt att sälja råvara till köpare på distans, köparen följer handeln över internet och kan via ett klassningssystem köpa varan till en viss kvalitet utan att vara på plats.

30-35 fartyg landar fångst på Smögen varav en handfull är danska fartyg. Räkan är värdemässigt störst och svarar för 50 procent av omsättningen. Svenska grossister med bas runt Göteborg köper merparten av varorna. Två gånger i veckan levereras varor direkt via kylbil till Stockholm. Liksom Strömstad har Smögen en nedåtgående trend i fråga om volym. Under våren 2013 diskuterades samarbete mellan Strömstads och Smögens auktioner respektive Strömstads och Göteborgs auktioner för att få upp volymen av varor och locka fler kunder.

Den svenska beredningsindustrin importerar en stor del av råvarubehovet, primärt från Norge och övriga Nordostatlanten. Men det hindrar inte lokala inköp. En representant: *”Vi köper en stor del skarpsill som landas här i Kungshamn där den kryddas på vår egen anläggning. Vi köper också en del räka genom SVC från auktionerna i Smögen, Göteborg, Strömstad. Men den är inte MSC-märkt – det vill vi gärna att den blir. Samma gäller sillen i Skagerack och Kattégatt.”*

4.2 Försäljningsvägar

Merparten av informanternas fångster säljs via auktionssystemet. Men studien visar att flera fiskeföretag utvecklar nya försäljningsvägar, ofta parallellt med försäljning via auktion. Några har avtal med grossist som köper direkt av fiskaren. Att sälja mer direkt och minska antalet ”mellanhänder” är ett önskemål hos flera.¹⁴ Tidsbrist är dock en utmaning som avhåller många från att utveckla och hitta nya vägar för sin försäljning. En informant ser möjligheter i en samordnad försäljning, det danska initiativet ”Havfrisk fisk” nämns som en intressant utvecklingsmöjlighet (www.havfriskfisk.dk).

Figur 4. Översikt över hur och var informanternas fisk och skaldjur säljs.

Studien visar att Göteborgs fiskauktion, genom ett system med kylcontainers/mottagningsstationer i många kustsamhällen, samlar in och säljer stor del av det småskaliga kustfiskets produkter som landas längs hela Bohuskusten. Flera fiskare säljer sin fisk till flera kategorier av köpare. Det är vanligt att sälja en del direkt och en del via auktionen. I kategorin direkt försäljning återfinns även så kallade ”godkända förstahandsmottagare”.

Uppfattningen om auktionssystemet varierar från stor förnöjsamhet till missnöje på grund av låga inköpspriser. Inställning är kluven, man anser dels att auktionerna är rättvist system som säkrar avsättningen på fångsten. Men åsikter om att inköpspriserna inte matchar slutpriset i detaljhandeln är vanliga. Nedan exempel på reflexioner från fiskare om försäljningsvägar och efterfrågan:

”Å andra sidan är väl efterfrågan något man borde ifrågasätta med. Vi kan inte hålla på som vi gör idag. Fisken borde bli lite mer utav en lyxvara.”

”Att sälja mer direkt till kund är också en källa till ökade intäkter, det är stor skillnad i prisbilden. På auktionen blandas burfångat med trålat, vi får inte en krona mer. Det känns inte bra. Sorterar vi ut och säljer de allra finaste/största får vi förstås ett bättre pris. Men det är inte kul att vara ute en hel dag bara få 60-90 kr/kg för fångsten. När man vet att det kunde ha varit 200 kr/kg vid kaj om man sålt direkt till kund.”

14. Yrkesfiskare får sälja upp till 30 kg per person till respektive köpare per landningstillfälle. Fångster över 30 kg får bara säljas till så kallad godkänd förstahandsmottagare. Detta rapporteras genom en avräkningsnota som skickas till HaV.

En auktionsföreträdare tror att de två spåren – direkt försäljning och försäljning via auktionssystemet – kan fungera sida vid sida: *”... många fiskare kan säkert få ett mervärde genom att sälja direkt eller mer lokalt under sommarmånaderna. Men man ska sälja fisken andra tider på året också. Då finns auktionssystemets struktur. Fisk ska säljas via ett modernt system och med höga krav på hygien. Kylkedjan får inte brytas. Det ska vara en vettig hantering. Det är i försäljningen mot konsument som vi alla kan bli bättre på att lyfta fram mervärdet. Det är viktigt att det finns många säljare av fisk liksom fiskgrossister och beredningsföretag. Det är goda ambassadörer och de är viktiga för att få upp intresset för fisk som matvara.”*

En detaljist och återförsäljare har etablerat ett nära samarbete med en av fiskauktionerna: *”Auktionen är bra för oss eftersom den sätter ett marknadspris baserat på tillgång och efterfrågan. Mitt företag är dock även godkänt som direktmottagare och skulle i princip kunna ta emot råvara direkt från fartygen. Men det gör vi inte med hänsyn till fiskauktionen, vi vill att den ska finnas kvar och gå bra. Det skulle vara mycket svårare att få tag i varor om auktionen inte fanns. Det är också enkelt med spårbarheten, vi vet ju precis vilka fartyg som har landat vad. Hummer och krabba tar vi dock emot direkt från fiskarna.”*

En annan auktionsföreträdare höjer ett varningens finger när det gäller fiskarnas egen försäljning: *”Det är inte så lätt som många tror! Det handlar om logistik och säker avsättning. Auktionerna är ett etablerat system som fungerar. Det är ett stort antal fiskare som säljer vid kaj. De gör ett stort fel – de säljer alldeles för billigt; både för sin egen del och för den lokala fiskhandlarens del. De hjälper till att göra det svårt för handlaren som måste ta ut ett högre pris för att täcka kostnader för lokal och personal. [...] Ska det bli mer direktförsäljning måste det ske på ett samordnat sätt.”*

4.3 Förädling

Förädling lyfts ofta fram som ett utvecklingsområde. Fiskeriverket (2010) skriver att fiskarna, genom att förädla sin fångst – enskilt eller i samverkan med lokal entreprenör – skulle kunna öka förädlingsvärdet på fisken och därmed få ut ett bättre pris på sin fångst.¹⁵ Av de som i denna studie säljer vid sidan av auktionssystemet säljer merparten till restauranger och handlare i närområdet. Några siktar på detaljhandeln.

En detaljist svarar på frågan om konsumenttrender: *”Man efterfrågar mer och mer förädlade varor. Man vill också ha mer snabblagat och färdigt – en torsk inlindad i parmaskinka klar för stekpannan... för oss återförsäljare är det också ett sätt att ta vara på och ”hushålla” med produkten genom att få ut ett högre värde. Omsättningen ökar på grund av högre kvalitet och förädlade produkter, inte på grund av ökad volym.”*

”Jag tror starkt på nya produkter och koncept, det behövs lite nytt tänk och nya produkter på marknaden”, menar en detaljist som fortsätter: ”Man måste jobba mer med förädling av råvarorna.” (Informanten visar ett mobilfoto på en förpackning med asiatiska tigerräkor som säljs i svensk detaljhandel för 319 kr kilot – med miljömärkning). *”Kan dom sälja sån här skit så måste det gå att göra mer med den fina råvara vi har. Kräfta och krabba tror jag stenhårt på. [...] Jag tror starkt på förädling, och där är frågan om förpackning central.”*

Tillfrågade fiskare ger en rad exempel på redan gjorda eller planerade investeringar. Exempel i fråga om förädling är:

- **Direktförsäljning:** Fiskbutik/fiskebil, restaurangverksamhet
- **Produktutveckling:** Frystorkad krabba som hönsfoder, vakuumpförpacka krabba för detaljhandeln, sallader, fonder, skära makrill som flundrafilé etc, levandelagringring av kräfta och ostron, fonder
- **Nya distributionskanaler:** Samarbete med detaljhandeln, sälja fisk i Stockholm, export av tångkrabba till Asien etc.

Möjligheterna att sysselsätta fler, kanske inom familjen via egen försäljning/förädling lockar. Men den utvecklingen är inte alltid så enkel, en fiskare med egen butik: *”Butiken ger 1,5 arbetstillfällen, vi skulle säkert kunna utöka så att det blev åtminstone 2. Tidigare hade vi bland annat tankar på en mindre restaurang. Men vi avvaktar. Mest för att det var så mycket krångel med kommunen när vi skulle starta. Både avseende byggregler och livsmedelsregler.”*

15. Småskaligt kustfiske. Regeringsuppdrag att beskriva det småskaliga kustnära fisket i Sverige samt föreslå hur detta fiske kan förstärkas. Fiskeriverket 2010

4.4 Efterfrågan på lokalt fiskad och godkänd råvara

Grossister och detaljister har besvarat frågor om det finns efterfrågan på "närfiskat" och/eller miljömärkt fisk. Flera intygar en sådan trend, särskild ifråga om miljökrav: *"Ja, miljömedvetenheten är hög, man vill köpa "godkänd" fisk och skaldjur. Inom företaget ökar kunskapen och vi blir allt bättre på att informera kunderna."*

Beredningsindustrin bekräftar konsumenttrenden och ser sin lokala förankring som en del av varumärket: *"Efterfrågan på miljömärkta och hållbara produkter ökar. Lokalt, småskaligt fiske är positivt. Att färskskalade räkor i lake och skarpsillen (Grebbestads ansjovis) är fångad utmed Bohuskusten lyfter vi fram i marknadsföringen."*

En grossist/detaljist ser skillnader i efterfrågan av närfiskat beroende på geografiskt område: *"I Strömstad gör det det. Jag tycker nog att våra kunder ställer höga krav och visar ett intresse för vad de köper. I butiken har vi en kunnig säljare som kan berätta var fiske/skaldjur är fångade och som oftast har information om den aktuella fartygen. Men intresset är svalare i Göteborg. I Stockholm frågar ingen efter hur skaldjuren är fångade. Kvalitet är mindre viktigt, det är bara priset som avgör. Alla varor oavsett ursprung "buntas ihop" till en och samma produkt – räka är räka kort och gott."*

En representant för beredningsindustrin ger en bild av betydelsen av miljömärkning: *"Våra kunder inom främst dagligvaruhandeln ställer krav på MSC-märkning i allt högre grad. De förväntar sig att vi som marknadsledande företag inom vår bransch ska driva på utvecklingen mot hållbara fiskprodukter. Kunskapen om MSC ökar också bland svenskarna, så jag tror att medvetenheten ökar efter hand."*

En detaljist med höga ambitioner i fråga om lokala råvaror säger: *"Ja, det tycker jag, många frågar. Jag försöker se till så att all personal har kunskap och kan svara på frågor om det lokala fisket. Strömstadsräkan säljer. Men det är klart, de kunder som hittar hit har också intresset i förväg. Hela vårt koncept bygger ju på närheten till näringen – man ska kunna känna doften här och se båtarna när de lägger till vid kajen utanför. Vi lever i symbios med fisket."*

Bra kvalitet och stabila volymer är A och O för större kunder som beredningsindustrin. Kvalitet på råvaran, att fiskarna fortsätter att göra "ett bra jobb", lyfts fram som en viktig faktor för efterfrågan och utveckling av lokalt fiskade produkter. Företrädare för auktionssystemet anser att fiskauktionerna har en viktig roll i det arbetet: *"Auktionssystemet är ett kvalitetsbefrämjande system där varje fiskare får betalt för sitt yrkeskunskande och den kvalitet han levererar. Fiskare kan jobba sig till ett gott renommé och därmed få bättre betalt."*

Fiskare, grossister och detaljister med flera har också yttrat sig över vad som krävs för att lokalproducerad fisk/skaldjur ska bli lika intressant som lokalproducerad mat i övrigt. En fiskare svarar på vad som krävs: *"En ökad medvetenhet bland kunder om kvalitet och en beredskap att betala lite mer för det som är riktigt bra. Vi småskaliga fiskare har svårt att höras i matdebatten, det är bara de storskaliga fiskarna som syns och hörs. God PR kan hjälpa till; inom kort lämnar vi till exempel färska kräftor till svenska Kocklandslaget. Det har vi gjort tidigare, men nu hoppas vi på större genomslag."*

En detaljist: *”Jag tror också att fiskarna skulle kunna vara mer synliga i producentkedjan. En lapp på lådan märkt med typ ”Janne på Orion” säljer och det är lätt att berätta om den varan för oss bakom disken. Jämför med kyckling – en bild på den familj som fött upp kycklingen gör att man känner sig tryggare som kund. Fler fiskare borde visa sig på auktionen och tala för sin vara.”*

Flera informanter i detaljistledet och kringnäringar gör kopplingar till marknadsföring och behov av uthållighet för lansering av nya produkter. Att snegla på utvecklingen inom lantbrukssektorn kan ge vägledning och inspiration. En krögare tycker att fisket har en del att lära, men också att det småskaliga fisket har försumrats när det gäller stöd till livsmedelsföretag på landsbygden: *”Jag tror att fisket har mycket att lära av jordbruket. Man kan också dra nytta och lära av de misstag som gjorts inom lantbruket. Och lära hur man hittar kunderna. Inom lantbruket har man ju faktiskt hittat arenor nu, det blir fler och fler gårdsbutiker och lokala slakterier. Men fisket har inte fått del av Matlandspengar och andra utvecklingsstöd för småskaligt livsmedelsföretagande. Det borde bli ändring på det.”*

4.5 Varumärke och certifiering

Sveriges Fiskares Riksförbund (SFR) har i samarbete med Svenska Fiskhandelsförbundet tagit fram märkningen ”Närfiskat” som ska garantera svenskfångad och spårbar fisk som fiskats i enlighet med regelverket. Märkningen inkluderar såväl kustnära som mer storskaligt fiske. Närfiskat anses av branschen ha god uppslutning. Få av informanterna nämner dock att man använder sig av eller ser någon nytta av denna märkning. I auktionsledet konstateras att märkningen inte fått det genomslag som det var avsett. Bristande resurser för marknadsföring lyfts fram som en möjlig förklaring.

Intervjuerna med områdets tre auktioner ger en bild av möjligheterna att kanalisera enskilda fiskens mervärde i försäljningskedet. En företrädare menar att auktionerna står långt från konsumenten och begränsade möjligheter att sprida information om just kustfiskets produkter: *”Vi kan hjälpa till med administration och märkning. MSC kan säkert bidra. Vi jobbar med spårbarhet, dom flesta lådor som landas här är märkta av fiskarna själva. Inget hindrar fiskarna från att märka sin produkt själva, jag skulle kunna göra det också – på fiskarnas uppdrag.”*

Marknadsföring anses viktigt, både för att visa fram kvaliteten och mervärden. En auktionsföreträdare: *”Närfiskat har god uppslutning, många fiskare är med. Men märkningen har inte riktigt slagit igenom mot konsument. Det är marknadsföring som ska till, men det tar resurser. Produkter av god kvalitet med lokal anknytning har absolut ett speciellt värde. Men det gäller att åskådliggöra mervärdet. Gullmarsräkan via Lyskilsfartyg och Kosterräkan via Grebbestadsfartyg är två starka varumärken som vi säljer. Men det kan också bli mer lokalt än så. Via ett system för fiskmärkning kan våra kunder få med sig information om fiskefartyg, skeppare och hemmahamn. Det är information som dom sedan kan använda mot konsument. Jag tycker nog att allt fler visar intresse för det. Men man ska kunna prata för varan också.”*

4.6 Lokala varumärken

Strömstadsräkan, Kosterräkan och Gullmarsräkan är tre starka varumärken för det kustnära fisket. Dessa produkter saluförs av Strömstads respektive Göteborgs fiskauktion. I norra Bohuslän finns varumärket "Njord – närproducerat i norra Bohuslän". De flesta av medlemmarna är fiskare, men även boendeanläggningar och båtcharterföretag med mera ingår. Njordföretagen arbetar med produkter från sin närmiljö – kust och hav. Den största produktgruppen är skaldjur, främst räkor och havskräftor. Enligt ordföranden finns ingen motsvarighet till lokalt varumärke för marin mat i Sverige.¹⁶

Ett utdrag från Njords webb: *"Njord står för hushållning med lokala resurser samt nya och för miljön skonsammare fiskemetoder. [...] Det handlar om ett kustnära fiske som tar stor hänsyn till lokala förhållanden, där båtarna varje dag landar sina fångster och därmed kan leverera de allra färskaste skaldjuret."*

Utvecklingen av Njord går inte spikrakt. En representant för styrelsen:

"Jag tycker att vi står och stampar, det fanns ett stort intresse när vi bildades, men det har falnat. Det gäller både hos grossister och återförsäljare. Grossisterna är inte öppna för produkter av högre kvalitet. Det är hela tiden priset som är viktigast. Att sälja direkt till krogar är en möjlighet, men efterfrågan är för liten för att det ska bli några volymer att räkna med. Vi måste hitta återförsäljare som vill sälja bra produkter."

En detaljist med kunskap om varumärket ser behov av åtminstone viss självrannsakan:

"Det är mycket som kan göras bättre när det gäller Njord – vi måste våga ta en fajt för de lokala råvarorna." Kanske kan del av förklaringen till att Njord inte lyfter sökas i det faktum att varorna inte säljs lokalt? En kritisk röst från detaljistledet kommenterar svagheter i logik och logistik när det gäller Njords leverantörer: "De behöver samordna sig för att slå vakt om logistiken och om det värde som närfiskat betyder. Idag lämnar till exempel fiskare från Grebbestad sina skaldjur i Grebbestad där de körs till försäljning i Göteborg. Ska de säljas i butik i Grebbestad får de köras upp igen. Så köper man en "Grebbestadsräka" ska man veta att den har varit i Göteborg och vänt. Hur miljövänligt är det?"

16. Njord Närvaror är ett projekt som växt fram ur Samförvaltningen Norra Bohuslän (www.samforvaltningennorrabohuslan.se). Varumärket Njord ägs av en ekonomisk förening, Njord närvaror Norra Bohuslän. Föreningen har idag ett 20-tal medlemmar, det kostar cirka 2 000 kr att vara med. Läs mer på www.njordnb.se

4.7 Marine Stewardship Council – MSC

Certifiering enligt internationella systemet ”Marine Stewardship Certificate” (MSC)¹⁷ kommer starkt inom fisket. Bland informanterna finns både positiva och mindre positiva röster. Drygt hälften av de tillfrågade känner till och/eller har anslutit sig till MSC-systemet.

En sillfiskare: *”Det är viktigt för oss – fisket kommer inte undan det. Jag är övertygad om att det är ett måste. Avgiften är tuff för sillen, men inte så hög för kräftan. Vi får nog ta det. På sill ser vi att certifieringen ger en tydlig prissignal.”* En kräftfiskare instämmer:

”Det kan nog ge några kronor. Jag har anmält mig och vill använda certifieringen. Men jag har aldrig märkt att någon kund har frågat. De frågar bara efter vad jag har fiskat när de tittar i fiskdisken. Jag tror inte att folk känner till MSC, eller annan märkning heller för den delen.”

Andra har en dubbel inställning avseende mål och mening med certifieringen. *”Ja det är det väl. Egentligen ligger det i tiden. Men det blir dock ännu mer jobb för mig – ännu mer pappersarbete, ännu mer att fylla i! Har precis gått med i det och har inte kommit in i det ännu. Tror inte att det kommer ge ekonomisk utdelning för egen del, men hade jag inte varit med så hade det däremot gett dålig utdelning och jag hade fått dåligt rykte.”*

Knappt hälften av informanterna är tveksamma och/eller saknar kunskap om märkningen. Tveksamma fiskare formulerar saken enligt följande: *”Produkterna är så pass bra så vad ska vi med en sådan märkning till?”* Eller: *”Tja, det är ju också en investering som man måste värdera om det är någon nytta med. Spårbarheten är såklart viktig, men vi har bra koll på våra produkter redan idag.”* Ytterligare en kritisk röst: *”Nej, det är inget jag är intresserad av. Jag har en bra produkt och jag får bra betalt ändå. Min räka är väldigt populär!”*

En representant från beredningsindustrin tillmäter märkningen ett annat värde:

”För oss är spårbarheten mycket viktig, vi vill köpa råvaror från säkra bestånd. All vår sill är numer MSC-märkt. Målet är att också andra produkter ska ha märkningen, fiskbullarna står på tur för 100 procent MSC 2013.” Samma informant fortsätter: *”MSC-märkningen är ett enklare sätt att tydligt kommunicera vad hållbart fiske och hållbara produkter är till konsumenterna. Om det lokala fisket certifierar sig skulle det bli lättare för industrin att köpa lokala produkter.”*

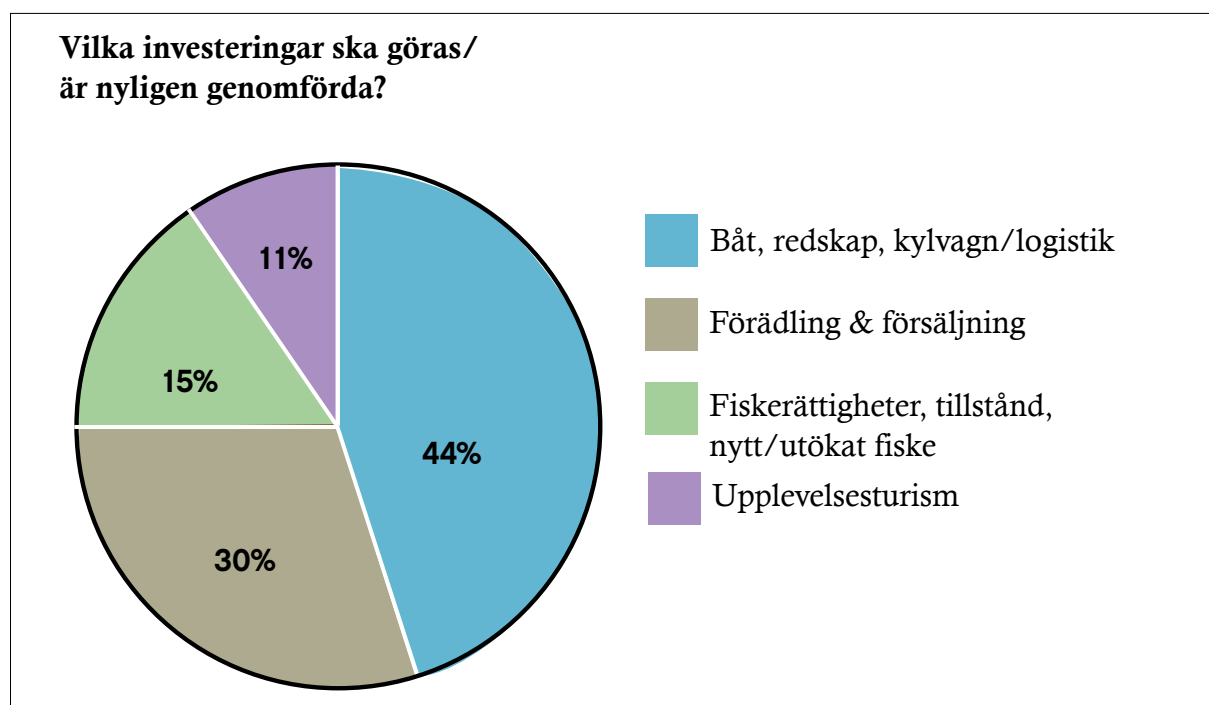
5. Framtidsutsikter

Studien visar att utmaningarna för det småskaliga kustnära fisket är många, samtidigt anser flera informanter inom grossist- och detaljistledet att det småskaliga fisket har en stor marknadsfördel om man kan visa sitt (egen)värde som småskalig, bibehålla kvaliteten och på ett bra sätt marknadsföra sina produkter.

5.1 Investeringsvilja

Studiens fiskeföretag är småföretag verksamma i en bransch där spelreglerna kan ändras snabbt. Svårigheten att planera hindrar investeringsviljan, trots detta har en rad informanter en ambition att utveckla sitt företagande – antingen genom utökad fiske eller genom kompletterande verksamhet/försäljning. 18 av 30 fiskare, eller 60 procent, anger att man har planer på att investera eller har investerat under det senaste året.

Bland andelen som registrerats som avvaktande finns flera som vill, men som inte upplever att de kan eller vågar investera på grund av osäkerhet/ovisshet om framtida regelverk. Hänsyn till kollegor och tidsbrist är exempel på andra orsaker att man väljer att ligga kvar på nuvarande nivå i sitt fiske. En fiskare med avvaktande attityd är pensionär och planerar att avveckla sin firma inom kort. De investeringar som gjorts eller som man planerar att göra varierar. Investeringar i fartyg och redskap dominerar följt av investeringar för utökad försäljning och/eller förädling.

Figur 5. Översikt av planerade eller nyligen genomförda investeringar.

Diagrammet härleds ur de 60 procent som planerar att investera eller har investerat. Av andelen som visar investeringsvilja har en majoritet gjort investeringar som rör fartyg och redskap; ie nya fartyg, ombyggnationer eller nya redskap. En del av kapitalet / investeringarna i nya fartyg uppges komma ur lösen som erhållits vid skrotning av äldre, större fartyg.¹⁸

18. Ombyggnationer av fartygen för mer än två år sedan har inte noterats som investering i fartyg. Ej heller har upplevelseturism sedan många år noterats som investeringsvilja.

Nya redskap och motorinvesteringar tillhör vardagen för yrkesfiskare: *”Jag kommer fixa med maskinbyte framigenom, ja alltså vara så miljömedveten som möjligt. Skaffa en motor som är bränslesnålare, det är både dyrt och dåligt för miljön som det ser ut nu. Det är i särklass den största utgiften jag har, bränslet.”*

Kopplingarna mellan utveckling av mindre fiskeföretag och landsbygdsutveckling tycks svaga. Ingen av informaterna har utvecklat sina företag med stöd av Fiskeområde eller annan ingång till EU:s fiskefond. En fiskare som just investerat i en mindre fiskbutik för att kunna sälja mer direkt säger: *”... jag har inte fått fem öre i stöd för att utveckla företaget på detta sätt, försökte få landsbygdsstöd via EU-fonder, men det var stopp i slutändan. Jag har intecknat båten istället.”*

Investeringsvilja märks också hos tillfrågade grossister och detaljister. Visioner och mål om ökad omsättning visar på en framtidstro hos några. Flera expanderar och drar nytta av en stark besöksnäring. Flera detaljister liksom företrädare för turistnäringen gör starka kopplingar mellan fiskebåtar i hamnen och den egna näringen. I grossist- och detaljistledet är man på sina håll bekymrade över att volymerna minskar och att det kan bli svårt att få tag i varor. Svaret på frågan om företaget (beläget i norra Bohuslän) har investeringsplaner blir därför: *”Inga – vi tar ett år i taget just nu. Förr planerade vi på fem års sikt, det är sorgligt att det har blivit så, men framtiden är så osäker. Vi vet inte om vi har möjligheter att få råvara i samma omfattning framöver. Det kan höras konstigt eftersom vi säljer bra. Men utan varor blir det svårt. Moment 22.”*

5.2 Fiskets image

Det kustnära fisket beskrivs ofta som jämförelsevis miljöanpassat, bland annat genom att fisket generellt har en mindre bränsleåtgång på grund av korta transportavstånd samt för att man använder selektiva redskap. Samtidigt fiskar man ofta i en känslig miljö med biologiskt värdefulla och produktiva bottenar. I många fisken används garn och burar med liten eller ingen fysisk påverkan på havsmiljön. Bland tillfrågade trålfiskare framhålls att små trålfartyg – i jämförelse med stora – fiskar med väsentligt mindre, lättare och selektiva trålar och är skonsamma mot bottenarna. Samt att de bottenar som trålas fortsatt ger goda fångster.

Fiskeriverket konstaterar i rapporten från 2010 att: *”Allmänheten verkar inte kunna skilja på småskaligt, mer skonsamt fiske och det ”rovfiske” som avbildas i medierna”* samt att den negativa bilden av fisket drabbar alla inom näringen. Det anses särskilt bekymmersamt för det småskaliga fisket. I samma rapport påpekas att det är en utmaning i profileringen av kustfiskets produkter att de problem som finns inom fisket generellt också spiller över på denna del av näringen. Larmrapporter om enskilda bestånd kan leda till att så gott som allt fiske blir ifrågasatt vilket påverkar konsumtionen. Flera informanter intygar att detta är ett problem även idag; *”alla fiskare dras över en kam!”*

Bland informanterna märks ett missnöje med forskning och miljöorganisationer som (ibland) uppges sprida illa underbyggda fakta om fisk och fiske. En informant uttrycker det såhär: *"Det är nog Greenpeace som kan ställa till det. Jag menar, dom drar alla över en kam och ser allt fiske som negativt. Jag har inget till övers för dem. Jag är så trött på att vi hela tiden lyfts fram som bovar. Det finns ingen mer grupp som är så påhoppad som fiskarna – jo, möjligtvis Hells Angels. Torsken håller på att återhämta sig, men det står aldrig något positivt i media om det." Ytterligare en besviken röst: "... knappt att man vågar tala om att man är fiskare."*

En garnfiskare anklagar media och menar att trycket inte bara påverkar fiskemöjligheter och lönsamheten, utan att det även adderar till en redan tuff arbetsituation: *"Vi fiskare lever under ett absurt medialt tryck. Sedan jag började 1995 har det inte varit en enda positiv artikel om fisket. Jo kanske om att torsken börjat återhämta sig i Östersjön. Vi har att tampas med stora kapitalstarka norska reklamintressen, vår fisk ska konkurrera med "Skrei" och andra stora reklamprojekt. Vi konkurrerar på en världsmarknad. Lägg till ett kontroll- och regelsystem där Sverige är bäst i klassen – det är tufft att göra ett bra jobb som fiskare idag."*

En representant för branschen tror att certifieringssystem kan erbjuda lösningar: *"Fisket dras generellt med dålig image, det är inte bra för varken fisket eller för produkterna. MSC är ett sätt att råda bot på det, det är ett bra verktyg för att visa att resursen är hållbar."*

Detaljister och grossister tycker å sin sida att fiskarna ska sträcka på sig: *"... svensk fisk håller hög klass. De allra flesta sköter sig väl, då ska vi tala om det. Att det ibland "dippar" på grund av att någon enstaka missköter sig det får man nog leva med. Köttbranschen har ju nyligen fått sitt." Men informanterna i grossist- och detaljistledet är också tydliga med att även små fiskeföretag måste arbeta för bibehållen kvalitet på produkten. En informant i detaljistledet anser att det kustnära, småskaliga kustfisket har en stor marknadsfördel, om de utnyttjar den. De kan erbjuda en hög kvalitet om de gör jobbet bra. "De bidrar med en god del av den fångst som säljs. Kvaliteten på svensk fisk är högre jämfört med dansk och norsk fisk. Genom sina båtar och sin hemmahamn kan de tillföra produkterna ett mervärde, det går att bygga en "story" runt produkten som man kan ta vara på i försäljningen mot konsument."*

En detaljist: *"Svenskt fiske är bra, men tyvärr går mycket i fel riktning när det gäller kustfisket, många av de svenska båtarna går till Danmark och lossar för att det är mer fördelaktigt – sen kommer deras fisk hit per bil." Ytterligare en detaljist: "De ska sträcka på sig och vara stolta över sin produkt. Men de ska också se kritiskt på sin produkt och se till att den håller kvalitet. Priset är en balansfråga, det får inte bli för dyrt. Senaste åren har räkorna varit för dyra – folk hittar andra saker att äta."*

En representant för beredningsindustrin: *"Fiskarna måste också ha ett bra hållbarhetstänk och se till att man bara fiskar på hållbara bestånd. Det är viktigt att fiskarna själva driver frågan om bra förvaltning."*

5.3 Egenvärde

Har det småskaliga kustfisket ett egenvärde som motiverar särskild hänsyn till småskalighet och lokal identitet vid tillämpning av regelverk etc? Bland fiskarnas svar på studiens fråga om det småskaliga fisket har ett egenvärde dominerar argumentet att man bidrar till att hålla kustsamhällen levande. Man pekar också direkt eller indirekt på att man som kustnära fiskare ger kustkommunerna ett varumärke och skapar förutsättningar för lokala restauranger att profilera sig med lokala produkter. Som andra "bevis" för egenvärde anförs fiskets skonsamma metoder liksom sysselsättningsaspekten. Mer storskaligt fiske med större fartyg har ofta flera man ombord per fartyg, men totalt sett fiskar fler personer på mindre fartyg än på större.

Utöver fisket i sig kan ett antal arbetstillfällen inom bland annat varvs- och beredningsindustri knytas till fisket. Kunskapen om sysselsättningsfaktorn i dagens kustfiske är dock begränsad. Det gamla talesättet "på en gubbe på sjön går det fyra på landbacken" är inte uppdaterat, men med tanke på turistbranschens starka fokus på skaldjur som reseanledning till Bohuslän kan sannolikt en rad arbetstillfällen inom besöksnäringen kopplas till fisket.

Kustfiskets egenvärde enligt informanterna:

- Ger sysselsättning till många.
- Korta avstånd, lägre bränsleförbrukning (låg bränsleförbrukning per kilo fångst).
- Bidrar till en lokal identitet/är en del av kustens tradition/kultur.
- Viktigt för besöksnäringen.
- Landar färsk och bra råvara.
- Bedriver ett selektivt fiske, lite eller ingen bifångst (begränsat eller inget utkast).
- Ett skonsamt fiske (burar, garn + mindre och lättare trålar).
- Modernt och ekologiskt.

Listan över skäl för att gynna ett småskaligt kustnära fiske kan enligt fiskarna göras lång. Se ett urval av fiskarnas argument nedan, alla lämnade som svar på frågan: "Ska det kustnära småskaliga fisket gynnas?" De skäl som anförs hänger samman med egenvärdet och handlar om både kustfiskets betydelse för kustens kultur och traditioner, men också om fiskets bedrivande.

Ska det kustnära småskaligt fiske gynnas?

- *"Ja, men det är ju det som gör att turister och alla andra vill komma till kusten"*
- *"Jag menar, innan dom stora båtarna kom var fiskebeståndet bra. Det har funkat förr! Det gäller att ta tillvara på [den kunskapen] och att sälja mer lokalt. Det gynnar hela samhället – även när det kommer till turisterna. Dom förväntar sig att det ska finnas lite fiskefartyg här. Det är det man förknippar med kusten."*
- *"För att det är skonsamt! Man håvar inte bara upp nåt, man tänker på hur och vad."*
- *"För att man ska kunna gå ner till bryggan och köpa sig ett kilo kräfta när man vill. Så vill iallafall jag ha det när jag blir gammal. Annars blir det ju bara "Disneyland."*
- *"Det är mer skonsamt med mindre trålar och mindre lemmar. Och vi bidrar till levande kustsamhällen, det borde vi få mer gehör för."*
- *"Ett kustnära fiske är småskaligt och bra, det landar fångst varje dag och är viktigt för samhällena. Turistnäringen vill ha fartyg vid kaj som syns."*

- *”Vad blir det för samhällen om alla små fartyg försvinner? Vad ska besöksnäringen marknadsföra? Fisket håller småsamhällena vid liv året runt och är ju det som Bohuslän står för. Jag tror också att det blir ett jämnare och bättre fiske med flera mindre än några stora som fiskare hårdare på mindre områden.”*
- *”För att det är småskaligt och ger mer jobb än storskaligt fiske. Det ger jobb åt restauranger och verkstäder. Blir det för stora fartyg är det bara några få som kan få jobb. De stora båtarna servas inte lokalt, utan går till varv i Danmark. Vi som ligger hemma använder trålbinderier och varv verkstäder som finns nära, det ger jobb lokalt.”*
- *”Vi fiskar ansvarsfullt och landar produkter av högsta kvalitet.”*
- *”Det är ett väldigt selektivt fiske, fruktansvärt selektivt. Vi styr fisket genom att ha olika storlek på maskorna, och vi ser till att inte fånga den minsta fisken. Det slängs i och med det väldigt lite fisk. Den fisk som vi landar utgörs framför allt av 3:ans torsk, det vill säga 2-4 kilos.”*

Reflektioner från grossister, detaljister och besöksnäringens argument för ett småskaligt kustfiske följer i stor samma spår; traditioner och fiskets bedrivande är viktiga ledord. Kopplingen till besöksnäringen lyfts fram som stark. Detaljister i södra Bohuslän tycks i större utsträckning än sina motsvarigheter i norra Bohuslän, se kustfisket som likvärdigt med ”svenskt fiske”.

En representant för besöksnäringen: *”Vi marknadsför närfiskade skaldjur som en av de viktigaste reseanledningarna i fråga om Bohuslän.”* Samma informant fortsätter: *”Inom turistnäringen och utvecklingsprogram som till exempel Västsvensk mersmak lyfter vi verkligen fram mervärdet av att Bohuslän erbjuder kustnära fiskade produkter! Men det är inte bara produkterna som är viktiga, att vi har ett levande fiske är också viktigt för besöksnäringen”.* Svaret på en följdfråga om hur detta kan värderas lyder: *”Alltså, det är såklart svårt. Men jag vill absolut tro att det är det genuina som lockar många till kusten. Lokalt fiske står för traditioner och kustkultur – det är viktigt i dag. Personligen tror jag inte på att vi kan behålla ett lika starkt varumärke för Bohuslän om kustsamhällena bara blir kulisser av det som var.”* Samma informant ser också fisket som en resurs för tillväxt inom besöksnäringen: *”Många reser för matens skull! Det finns politiskt förankrade ambitioner om att öka turismen”* (Fördubbling till 2020, svenska upplevelser ska exporteras i högre grad). Vidare säger informanten: *”En strategi är att ta fram produkter och paket som säljer utomlands. Här är fisket en viktig resurs!”*

Men allt är inte svart-vitt; en branschföreträdare: *”Det är klart att det småskaliga fisket har ett egenvärde för besöksnäringen och för kusten, men ibland blir det lite ensidigt belyst. Det finns till exempel stora säkerhets- och arbetsmiljörisiker med en- och fåmansfiske, det pratas det sällan om.”*

En detaljist i norra Bohuslän lyfter fram fisket i nordligaste Bohuslän som ett föredöme vilket i sin tur skapat möjligheter för detaljisten ifråga: *"I norra Bohuslän har fisket kommit väldigt långt med redskapsutveckling och avancerad dialog med myndigheter & forskare (Samförvaltningen Norra Bohuslän). Jag och min verksamhet lever i symbios med den lokala fiskenäringen. Småskaligt fiske är väl lösningen på hela världens fiskeutmaningar..."* På frågan om det finns ett egenvärde svarar samme detaljist: *"För Strömstad absolut! Fiskehamnen har en central placering i sta 'n och tillför mycket värde bara genom sin placering. Utan fisket skulle det ju bara bli "tingeltangel"?! Fisket står för något som är genuint och äkta, det har ett historiskt värde, ger fantastisk mat och bär kustens traditioner. Jag tror inte att vi kan sälja kustkonceptet lika bra med bara en kuliss i framtiden, bara några få båtar stillaliggande vid kaj... Jag hör till dem som menar att ska det vara ska det vara på riktigt – fiskar båtarna ska de fiska på riktigt!"*

En annan detaljist inom samma område: *"Är inte detta hållbart så vet inte jag. Vårt småskaliga fiske måste vara framtiden; det är selektivt, har lägre bränsleförbrukning än det stora tonnaget, bestånden är okej och transportavstånden är korta. För hamnmiljön betyder det mycket – blir det ett hotell istället för en fiskauktion i hamnen så kan man fundera över vad det innebär för sta 'n!"*

5.4 Så kan kustfisket utvecklas

Frågan om hur informanterna önskar att det kustnära fisket utvecklas ger upphov till svar på många nivåer. Redskapsutveckling och ökad selektivitet för minimal bifångst i alla fisken anförts av både fiskare och återförsäljare som ett viktigt område. Inom båda grupperna anser flera att dagens utmaningar med ett krävande regelverk och osäker tillvaro för fiskare måste lösas innan man ens kan prata om utveckling.

5.4.1 Fiskare om utveckling

Ett urval av svaren presenteras i fyra grupper; 1) samarbete med myndigheter och redskapsutveckling, 2) fiskets bedrivande och regelverk, 3) förvaltning av bestånd och reglering av fritidsfiske samt 4) försäljning och marknadsutveckling.

1. Samarbete med myndigheter och redskapsutveckling

- *"Sen så skulle jag ju vilja att man utvecklade risterna ännu mer så att jag bara ska kunna ta upp kokräkan. En forskare ringde mig om det hela för ett tag sedan, han hade hört talas om att jag hade dessa tankar, så just nu känns det bra."*
- *"Ja, sen tycker jag också att det borde fokuseras ännu mer på att utveckla redskap. Som det är nu har ju jag och en till själva utvecklat våra egna redskap. Gummirister borde man exempelvis utveckla, dvs. inte lika tunga och klumpiga som de vi har nu. Det borde även finnas en del ekonomiska bidrag för att vi utvecklar selektiva redskap, våra metoder. Vi skulle få ett avdrag på 25 procent på det vi gjorde med vår trål senast, tror det var från Jordbruksverket, men vi har inte sett röken av pengarna än. Vi lade ut för alla utgifter i juni, så nu har det gått ett bra tag."*
- *"För att fisket ska kunna utvecklas måste myndigheter och beslutsfattare visa ett större intresse för hur vi fiskar. De måste lära sig mer om fisket i verkligheten. Platsbesök vore bra, idag kan man ibland få ett nonchalant bemötande. Det är tufft idag när man som liten företagare hela tiden ska anpassa sig och ha rätt utrustning. Det behöver bli ett mer stabilt och långsiktigt regelverk."*

- *”Jag hoppas att myndigheterna kan tolka EU:s regelverk till fördel för oss små. Vi i Sverige måste inte alltid vara bäst i klassen, jag tror inte de tolkar reglerna lika hårt i Sydeuropa.”*

2. Fiskets bedrivande och regelverk

- *”Det måste bli mer flexibelt för att kunna bedrivas på ett lönsamt sätt. Idag är marginalerna små. Ta bara prisutvecklingen på bränslet; 1989 fick du mellan 97-130 kr/kg för kräftan – då kostade dieseln 95 öre per liter. Idag är priset på kräfta detsamma (97-130 kr), men dieseln kostar 6,50 kr per liter. Det är tufft för någon att starta fiske idag med de premisserna, och därtill kanske inte ha möjlighet till kompensationsfisken om intäkterna går ner.”*
- *”Ja, då får myndigheterna tänka till, det är inte möjligt att hålla på såhär. Och reglerna slår snett; fritidsfiskare får lägga garn, men det får inte jag. Och en mindre fartyg (under 10 m) som är minst lika effektiv som min, har enklare regler och behöver bara rapportera fångst en gång per månad. När denne rapporterar en månads fångst av makrill kan ju hela kvoten ryka – vad blir det av det? Det är fel, kustfiske borde definieras utifrån typ av fiske och inte utifrån fartygens storlek!”*
- *”Man måste först hitta sätt så att nya fiskare kan komma in i fisket. Det är mitt viktigaste budskap.”*
- *”Antal redskap bör också hållas koll på – myndigheterna bör rensa upp i tveksamma dispenser för högre antal burar. Man får ha max 800 per person eller 1500 per fartyg. Har man fler har man fått dispens för att till exempel få lönsamhet vid köp av nya fartyg. Det är inte bra för fisket, di penser borde bort.”*

3. Förvaltning av bestånd och reglering av fritidsfiske

- *”Förvaltningen behöver stimulera ett mer ansvarsfullt fiske; det är mycket och många att ta hänsyn till på havet. Vi ser idag att fiskare söderifrån kommer upp och lägger ut länkar hos oss. Ibland bara för att ta fiskevatten i anspråk. De känner inte till hur vattnen används lokalt och har förstört mycket. Geografiskt avgränsade fiskerättigheter är en väg, men det är inte heller helt bra. Här skulle samförvaltning kunna vara ett alternativ.”*
- *“...hummerfiske för fritidsfiskare måste begränsas samtidigt som vi yrkesfiskare borde få ha fler redskap. Det skulle vara ett sätt att ge om bättre möjligheter till lönsamhet. Förbudet mot försäljning för fritidsfiskare var ett steg i rätt riktning, men det är meningslöst så länge man inte också begränsar vad de får ta i land! Det borde vara max 50 kg fisk och max fem humrar för att få kalla sig fritidsfiskare. Helst borde det vara registreringskrav på alla som fiskar fritid fiske. Hummerfisket inom fritidsfisket gör också att priserna går ner för oss. En kompletterande åtgärd vore att sätta importförbud på levande amerikansk hummer.”*

4. Försäljning och marknadsutveckling

- *”Bättre samarbete om vattnen, men det blir nog svårt. Det finns så många uppfattningar... man skulle också kunna samarbeta mer kring försäljning, jag tror att det finns en stor potential här för det kustnära fisket. Man borde utnyttja sin ställning som leverantörer av närfiskat och färska råvaror mer. Se hur Danmark har gjort inom initiativet Havfrisk fisk.”*¹⁹
- *”Vi som vill utvecklas behöver få stöd för det, det borde finnas pengar att söka men vi vet inte hur vi ska få del av EU-potten. Det behövs också en mer långsiktig fiskeripolitik, vi hade en tre-årsplan för ålen, men så stängde man plötsligt fisket. Där försvann tre år som vi hade kunnat använda för att hitta kompletterande fisken istället för att jobba med en plan för att varva ner fisket.”*
- *”Det är i så fall att höja lägstanivåerna som är oacceptabla. Nu profiterar många andra på det. [...] Mina föräldrar är lantbrukare, och där ringer till och med LRF upp för att höra hur det går och tala om att det finns bidrag att söka. Det finns ingen motsvarighet i fisket, och vi är nästan mer utsatta.”*

Nedan en summering av svar på den kompletterande frågan om vad krävs för att utveckla den enskilde fiskarens fiske:

- Tjänstemän som stöttar idéer.
- Bättre fiskemöjligheter = bättre lönsamhet.
- Bättre betalt för fisken – jag får 22-24 kr per kg idag.
- Enklare regelverk som ger mer tid för fiske och mindre tid för administration.
- Kvoter/havdagar som räcker och möjlighet att landa produkter för egen försäljning.
- Tillgång/tillstånd till lokaler för lagring, butiks-/restaurangverksamhet.
- Långsiktiga regler.
- Samordning för utveckling av selektiva redskap.
- MSC-märkning av sill i Skagerak.

Men här finns ett antal informanter som anser att frågan om utveckling är felställd:

”Utveckla? Det mesta går precis tvärtom, allt fiske minskar, det blir nya kontroller och nu ska vi köpa dyra certifierade vågar. Nej det går inte med en liten fartyg och litet företag.” En grundläggande trygghet tycks saknas för att informanterna ska kunna planera långsiktigt. *”Tja, långsiktiga regler. Och vetskap om vad och hur mycket man får fiska. Förr kunde man växla fiske om det blev dåligt inom ett fiske, nu är man knuten till tillstånd och är illa ute om det tryter på fisket eller om reglerna ändras.”*

Några informanter tycker att hemkommunerna kunde göra mer:

”Kommunerna borde ta ställning för sina kustfiskare – och se till att sånt fiske som jag bedriver också kvalar in som ”kustnära fiske”. Sotenäs kommun behöver det småskaliga fisket – det är viktigt för besöksnäringen, det borde om inte annat vara en ingång för kommunernas engagemang. Man måste våga ta ställning för fisket.”

”Jag tycker också att kommunerna kunde göra mer. Det går bra att gå runt i fiskarblus på turistmässor och prata för Bohuslän, men när det kommer till kritan och vi behöver hjälp med reparation av kaj eller nåt, då är det svårt. Vi försöker tala om för politikerna att det är viktigt att folk kan se att det verkligen kommer in fartyg till kaj, men det går sådär...”

5.4.2 Grossister, detaljister med flera om utveckling

Grossister/detaljister ger sin bild av utvecklingsmöjligheterna för det kustnära fisket. En företrädare för en auktion: *”Kvalitet och marknadsföring är två nyckelord. Fisket kan bli bättre på att beskriva sitt mervärde och sin kvalitet. Näringen kan helt klart jobba mer med marknadsföring så att man får optimalt betalt. Men frågan är vem som egentligen ska göra det? Vi jobbar med marknadsföring, men det är ingen huvuduppgift. Sedan är det viktigt att fler äter fisk!”*

Samma auktionsföreträdare ifrågasätter nyheter i regelverket för både fiskarnas och sin egen skull: *”När det gäller regelverket finns utmaningar. Vägningensregeln i den nya kontrollförordningen anser vi är felkonstruerad och vi har protesterat mot förslaget utformning. Att som föreslås väga nyfångad, vattenbemängd fisk till sjöss leder snett. Vikten är missvisande eftersom råvaran innehåller mkt vatten. Den vikten ska sedan räknas av mot den svenska kvoten vilket blir ett hårt slag mot ekonomin i svenskt fiske. På totalen blir det mycket kilon som ”rinner bort”, illa eftersom Sverige redan har små kvoter. Det är bättre att försäljningsvikten räknas (ev via en omräkningstabell). Risken är att fiskarna – med liggande förslag – väljer att låta fisken rinna av och istället väger den först i land (idag vägs fisken till sjöss och isas direkt). Det skulle gå ut över kvaliteten vilket vore mycket olyckligt. Vi har idag en bättre kvalitet jämfört med norska och danska fisket. Vi måste värna den.”*

En företrädare för besöksnäringen vill vända på nya stenar: *”Jag tycker på ett sätt att det vore bra om man gjorde upp lite med gamla strukturer och traditioner för försäljning – det behövs ett nytt tänk och nya grepp för att ge köpare och konsumenter en närhet till produkterna. Njord och initiativet för samförvaltningen i norra Bohuslän är steg i rätt riktning!”* Hon fortsätter: *”Men närfiskat eller småskaligt måste inte vara synonymt med kvalitet. Både fiskarna och återförsäljarna måste jobba med kvalitet för ögonen. Men det som är fiskat nära har potential att erbjuda bättre kvalitet än det som kanske fiskats för flera dagar sedan och åkt runt halva Sverige i kylbil... Det måste också vara möjligt för de krogar som vill att till exempel köpa direkt av fartyg. Auktionsfunktionen måste moderniseras – här kan kommunerna till exempel bistå i arbetet med att öka utväxlingen/ användningen av lokalerna.”*

Företrädare för beredningsindustrin: *”Jag tror att fiskarna kan göra mer av sin kulturhistoria och visa fram mer av sina traditioner och sitt kunnande om havet. Det vore kanske också bra om de kunde ge en mer samlad bild av sitt fiske och sina möjligheter – idag är bilden oftast splittrad per fiskare och fiske.”* En detaljist: *”De måste först och främst få kvoter så att de kan leva på sitt fiske. Idag minskar kvoterna för räkfisket, prisökning kan till viss del kompensera för det, men när räkorna kostar bortåt 200 kr/kg på vintern är det svårsålt kan jag säga. Man måste få ny framtidstro, idag är det sällan man hör något positivt inom fisket. Många är äldre, det är få som vill och kan nysatsa och förnyringen i yrket måste lösas. De behöver också samordna sig för att slå vakt om logistiken och om det värde som närfiskat betyder.”*

6. Reflektion – varför blir det inte bättre?

Fiskeområde Bohuslän vill med denna kartläggning tillföra kunskap om det småskaliga kustfiskets villkor. En ambition är att kasta ljus över frågan: ”När alla vill så väl... varför blir det inte bättre?” Frågan har sin grund i ett från politisk nivå ofta uttalat stöd för ett kustnära fiske, bland annat mot bakgrund av dess socioekonomiska betydelse för landets kustkommuner. Den har också sin grund i ambitioner om ökad småskalig och lokal livsmedelsproduktion. Regeringens satsning på Matlandet Sverige vill främja lokala matproducenter och kopplar produktion och förädling av lokala råvaror till landsbygdsutveckling.

Den politiska intentionen för svenskt småskaligt kustfiske märks bland annat i övergången till en ny gemensam fiskeripolitik inom EU (GFP). Den svenska ståndpunkten till överlåtbara fiskenyttjanderätter i relevanta delar som förts fram i arbetet med reformförslaget till GFP:n är:

- Huvuddelen av flottan bör omfattas för att överlåtbara rättigheter ska ha önskad effekt på kapacitetsutvecklingen.
- Överförbara rättigheter till fiske på nationell nivå inte får drabba det kustnära småskaliga fisket och våra kustsamhällen.

Källa: Hav- och vattenmyndigheten och Jordbruksverket, 2012²⁰

Svar på frågan om varför det inte blir bättre är sannolikt att lite har gjorts för att värna det småskaliga kustnära fisket. Det övergripande målet i de senaste årens fiskeripolitik har varit att minska det totala uttaget, begränsa flottans kapacitet och säkra hållbara bestånd. Frågan om vilken kategori av näringen som ska få fånga den begränsade resursen tycks inte ha givits prioritet. Tillfrågade fiskare redovisar få exempel på åtgärder som underlättat för traditionellt, småskaligt kustnära fiske. Med undantag för burfisket efter kräfta anser informanterna generellt att regelverket är anpassat för ett större tonnage. Möjlighet att fiska på en särskild kustkvot för sill och makrill samt att i vissa områden fiska med selektiva redskap innanför trålgränsen, är dock exempel på åtgärder som ska möjliggöra ett kustnära fiske. Det nuvarande regelverket gör även att det finns fördelar med att fiska från mindre fartyg (under 10 meter). Dessa omfattas inte av kravet på ”effortdagar” och kan fiska mer fritt. Man har också lindrigare rapporteringskrav.

En del av svaret på varför det inte blir bättre står sannolikt också att finna i att fiskarna inte till fullo har utnyttjat de möjligheter som finns att växla upp sitt företagande utan att för den skull öka uttaget. Det kan i sin tur bero på flera faktorer – svårigheter att få stöd/ gehör från den egna branschorganisationen, bristande kunskap om möjligheterna, grad av affärsmässighet, tillgång till resurser och bemötande från myndigheter är exempel på förklaringsfaktorer. Det är också en fråga om marknadsföring och system för försäljning. Samtliga informanter i denna studie anser att det småskaliga kustfisket har ett egenvärde.

20. Uppdrag med anledning av upphörande av 1966-års Skagerrakavtal, HaV Dnr 01357-20122012-06-01

Men beskrivningarna av vari det består är vaga och/eller svåra att kommunicera. Vem som ska ta ansvaret för kommunikationen är oklart. Samtidigt antyder kringnäringarna att om kustfisket kan profilera sitt fiske som ett hållbart och skonsamt fiske med lokal koppling – och därmed få ut ett bättre pris för produkten – torde utsikterna till bibehållen eller ökad lönsamhet utan större uttag vara goda. En informant i detaljistledet anser att det kustnära, småskaliga kustfisket har en stor marknadsfördel. De kan erbjuda en hög kvalitet om de gör jobbet bra. *”De bidrar med en god del av den fångst som säljs. Kvaliteten på svensk fisk är högre jämfört med dansk och norsk fisk. Genom sitt fartyg och sin hemmahamn kan de tillföra produkterna ett mervärde, det går att bygga en ”story” runt produkten som man kan ta vara på i försäljningen mot konsument.”*

Framtidens fiske kommer att se annorlunda ut. Det är uppenbart att de mindre fiskeföretagen står inför stora utmaningar. Fiskemöjligheter och inkomstmöjligheter ska redan 2014 fördelas på ett nytt sätt med målet att säkra hållbara bestånd och stoppa utkast (överlåtbara fiskenyttjanderätter). Samtidigt ska reglerna utformas så att de når andra samhällliga mål. Få informanter tror dock att en rättighetsbaserad förvaltning kommer att ta hänsyn ett småskaligt kustnära fiske.

Samhällets möjligheter att stödja utvecklingen av ett hållbart småskaligt kustfiske förändras med den nya GFP:n. Det framtida finansieringsinstrumentet för fisket (EHFF, EU:s fiskefond) förväntas innehålla åtgärder som gynnar småskaligt fiske. I de pågående förhandlingarna om EHFF är definitionen av kustnära fiske ”fartyg under 12 meter med passiva redskap”. Definitionen påverkar möjligheterna för många delar av vad informanterna anser vara ett kustnära fiske att ta del av utvecklingsmedel och stöd från EU:s fiskefond.

Oavsett EU:s definition av kustnära fiske finns handlingsutrymme för medlemsstaterna att fördela fiskemöjligheter till fartyg på ett sätt som främjar det fiske samhället vill se för framtiden. Vilket fiske som ska få ta den begränsade resursen är en politisk fråga. Studien drar dock slutsatsen att om det ska bli bättre för det småskaliga kustnära fisket måste samhället möjliggöra för ett småskaligt fiske som kan pågå medan bestånden återhämtar sig. Regler som gör att småskalighet inte missgynnas i övergången till en ny GFP behöver utvecklas. Den småskaliga fiskenäringen måste också ta ett större ansvar för förvaltningen av resursen och bli bättre på att formulera och redovisa sitt egenvärde – socialt, ekonomiskt och ekologiskt.

Offentliga organ på alla nivåer – statlig, regional och kommunal nivå – kan göra mer för att bidra till de småskaliga fiskeföretagens utveckling i hållbar riktning. Allt i linje med gällande ambitioner om tillväxt och grönt företagande på landsbygden.

Fiskeriverket har tidigare redovisat (2010) behov av egna insatser – strukturinsatser, kunskapsinhämtning och utveckling samt förvaltningsåtgärder och regleringar – såsom viktigt för näringens utveckling. Denna studie visar också på stora behov av bättre dialog mellan fiskare och myndigheter. Behov finns även av att förse fiskarna med mer överskådlig och lättillgänglig information om regelverk, utvecklingsfrågor och framtidsutsikter.

7. Möjliga utvecklingsområden

Studien uppdrogs att ge förslag på möjliga utvecklingsområden till stöd för ett småskaligt kustnära fiske. Nedan ett antal möjliga fokusområden utifrån behov som identifierats under denna studie.

- Populär sammanställning av kunskap om lokalt fiske, fiskemetoder och förvaltning av bestånd – målgrupp; detaljister, grossister, kockar/kockskolor, entreprenörer inom besöksnäring.
- PR-insats för att formulera och befästa det lokala fiskets traditioner och kulturvärde.
- Utveckling av webb-baserad plattform för småskalig försäljning – Havsfriskfisk i Sverige? (se www.havfriskfisk.dk)
- Ambassadör inom Matlandet Sverige med särskilt ansvar för att skapa positiv publicitet kring det lokala fiskets produkter.
- Utbildningsinsats om förvaltning och marin ekologi för fiskare – modell Samförvaltning Norra Bohuslän.
- Samförvaltning inom fler geografiskt avgränsade områden utmed kusten. Ansvar kan öka och regelöverskott kan minska om forskning, myndigheter och näring i högre grad själva bestämmer med vilka metoder och redskap ett visst vattenområde får utnyttjas.
- Utveckling av spårbarhetssystemet så att auktionerna enklare kan ta fram och förmedla företagsspecifik info om skeppare, fartyg, hemmahamn och fiskevatten (modell "Kycklingproducenter") vid försäljning till konsument.
- Ökat fokus på utveckling av "fiskeföretagande" inom lokalt och regionalt arbete för landsbygdsutveckling och tillväxt.
- Samordning av arbetet för ökad hållbarhet och utveckling av selektiva redskap inom småskaligt fiske. Ett regionalt kunskapscentra för småskaligt fiske?
- Enklare och mer överskådlig information om mål och regelverket för fiske – lagstiftningen alltför svårtillgänglig för många småföretag – kompletterande och populär information behövs.

8. Frågebatteri

- Kustnära fiskare i Bohuslän

1. När blev du fiskare och varför?
2. Vad har du för båt idag?
3. Vad fiskar du? Vad har du utrustning/licens för att fiska?
- Landar du fångsten varje dag?
4. Hur ser ditt fiskeår ut?
5. Kan du leva på ditt fiske?/Är ditt fiske ekonomiskt bärande?
- Hur ser ekonomin ut i ditt företag, vill du ange omsättning/vinst?
Kan du sätta av för framtida investeringar?
6. Fiskar du på hel- eller deltid?
7. Finns det något att fiska? Utveckla.
8. Finns det kvoter?
9. Måste du kombinera fisket med annan verksamhet?
Om nej: kan du kombinera ditt fiske? Utveckla.
10. Kan olika typer av miljömärkning, såsom MSC-certifiering vara av värde?
Om ja/nej: utveckla?
11. Vem köper din fångst? Vart säljer du? Om säljer till fiskauktionen:
hur upplever du att fiskeauktionssystemet fungerar?
Finns det alternativ för din del?
12. Vad ser du som de främsta hoten mot ditt fiske? Utveckla!
13. Vad krävs för att du ska kunna utveckla ditt fiske/fortsätta fiska?
14. Påverkas du av utkastförbudet – i så fall hur?
15. Har du investeringsplaner för framtiden? Om ja: i vad?
- Har du funderat på att förädla din produkt?
Om ja/nej: utveckla, varför/varför inte?
16. Är befintliga branschorganisationer till stöd för ditt fiske? Utveckla.
17. Hur önskar du att det kustnära fisket utvecklades?
18. Ska det/varför ska det kustnära, småskaliga fisket gynnas?
- Har det kustnära fisket ett egenvärde?
19. Hur ser du på möjligheterna att starta fiske idag?
20. Slutligen, tycker du att jag har glömt att ställa någon fråga?
Något som du vill lyfta fram och diskutera?

8. Forts. Frågebatteri

- Återförsäljare och branschföreträdare

1. Av vem köper du (huvuddelen av) fångsten?
2. Till vem och vart säljer du?
3. Finns det en efterfrågan på "närfiskat" eller miljömärkt fisk?
4. Vilka konsumenttrender ser du i övrigt?
5. Vad krävs för att lokalproducerad fisk ska bli lika intressant som lokalproducerad mat i övrigt?
6. Vad krävs av fiskarna/fångsten för att kustfiskets produkter ska sälja/ge kustfiskarna ett mervärde?
7. Kan (MSC-)certifiering vara av värde?
8. Har du kunskap om lokala bestånd och fiskemetoder?
9. Hur anser du att det kustnära fisket kan utvecklas?
10. Tror du att auktionssystemet är förenligt med mer direktförsäljning?
11. Ska det kustnära, småskaliga fisket värnas? (Har kustfisket ett egenvärde?)
12. Har du/ditt företag investeringsplaner för framtiden?

